

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Vanja Zlobec

Mentor: doc. dr. Marjan Smrke

**AMIŠI
PRIMER VERSKEGA TRADICIONALIZMA**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

UVOD.....	3
1. ZGODOVINA AMIŠEV.....	6
1.1. Reformacija.....	6
1.1.1. <i>Anabaptisti.....</i>	7
1.1.2. <i>Menoniti.....</i>	8
1.1.3. <i>Veja Amišev.....</i>	8
1.2. Naselitev v ZDA.....	10
2. VMEŠČENOST AMIŠEV NA RELIGIJSKEM ZEMLJEVIDU ZDA.....	12
2.1. Ameriški religijski vzorec.....	12
2.2. Protestantski fundamentalizem, konzervativizem in tradicionalizem.....	15
2.3. Amiši na kontinuumu fundamentalisti – liberalci.....	17
3. TEMELJI SKUPNOSTI.....	19
3.1. Ločenost od sveta.....	20
3.2. Zaobljuba krsta.....	22
3.2.1. <i>Izkušanje zunanjega sveta kot priprava na krst.....</i>	22
3.2.2. <i>Odpadništvo med Amiši.....</i>	23
3.2.3. <i>Opis obreda.....</i>	24
3.3. Vrednote in Ordnung.....	25
3.4. Shunning kot oblika ostrakizma.....	28
3.4.1. <i>Ostrakizem.....</i>	28
3.4.2. <i>Shunning.....</i>	29
3.4.3. <i>Učinki ostrakizma na posameznika.....</i>	31
4. ŽIVLJENJE V SKUPNOSTI.....	32
4.1. Značilnosti populacije.....	32
4.1.1. <i>Organizacijska struktura.....</i>	32
4.1.2. <i>Jezik.....</i>	34
4.1.3. <i>Starostna in spolna struktura.....</i>	35
4.1.4. <i>Posebnosti.....</i>	35
4.2. Ekonomija.....	36
4.3. Izobraževanje.....	37
4.4. Družina.....	38
4.4.1. <i>Odnos med zakoncema in delitev dela znotraj družine.....</i>	40
4.4.2. <i>Otroci.....</i>	40

4.5.	Integracija skupnosti skozi rituale.....	41
4.5.1.	<i>Nedeljska srečanja.....</i>	42
4.5.2.	<i>Obhajilo in umivanje nog.....</i>	43
5.	KAKO AMIŠEM USPEVA OHRANJATI RAZLIČNOST.....	44
5.1.	Socializacija.....	45
5.1.1.	<i>Uspešnost socializacije Amišev.....</i>	46
6.	ZAKLJUČEK.....	50
7.	LITERATURA IN VIRI.....	52

UVOD

Nedavni prehod v novo tisočletje je s seboj prinesel veliko mero zgodovinske refleksije. Naša družba je v zadnjem stoletju doživela toliko sprememb, da si kar težko predstavljamo življenje pred letom 1900. Podoba družbe Amišev¹ pa ostaja relativno enaka tisti iz preteklosti. Ljudje, oblečeni v črna oblačila, moški s klobuki in dolgimi bradami, kape na ženskih glavah, deklice z belimi predpasniki, do potankosti urejene kmetije, perilo, ki se suši zunaj razvrščeno po točno določenem redu, konjske vprege in lesena poslopja. To je slika skupnosti Amišev sredi »moderne« Amerike. Najbolj zanimivo je, da ostaja enaka že več sto let.

Amiši so menonitska veja švicarskih anabaptistov, ki so se v začetku 18. stoletja začeli množično izseljevati iz Evrope v ZDA, kjer jih še danes živi v ameriških zveznih državah Ohio, Pennsylvanija, Indiana ter v kanadskem Ontariu približno 130.000. V sodobnem času ohranjajo tradicionalni način življenja v značilnih majhnih skupnostih. Pred 50 leti so jim sociologi napovedovali, da se bodo asimilirali v dominantno kulturo. Te napovedi so bile očitno napačne. Čeprav se je število Amišev od leta 1950 naprej potrojilo, se stopnja asimilacije se ni veliko spremenila (Hostetler, uvod viii). Nekateri sociologi so jih označili celo kot najhitreje rastočo populacijo na svetu. In čeprav so stoletja živeli sredi industrializirane Amerike, so uspeli minimalizirati vpliv le-te na svoja osebna življenja, družine in vrednote. Amiši se zdijo brez elektrike, avtomobilov in televizije statična kultura, ki se nikoli ne spreminja, a ni tako. Pravzaprav je njihova kultura precej dinamična, saj je preko tržnih sil in drugih sredstev neprestano v interakciji z ameriško kulturo. Tudi Amiši se do neke mere spreminjajo, vendar pa to spreminjanje poteka na podlagi skrbnega premisleka in zavestnih odločitev o sprejemanju prvin iz zunanjega okolja.

¹ V slovenskem jeziku pišemo imena verskih skupnosti praviloma z malo začetnico. Obstaja pa odprto vprašanje o tem, kam lahko Amiše uvrstimo kot družbeno skupino.

V pričujoči diplomski nalogi bom Amiše pojmovala širše in ne zgolj kot versko skupnost. Od tu izhaja tudi pisanje njihovega imena z veliko začetnico. Amiše bom obravnavala kot etnično skupnost, ki temelji na občutku pripadnosti in izhaja iz skupne religije ter tradicije svojih imigrantskih prednikov. Po Južničevi razlagi, je etnija praviloma organska skupnost ljudi enake kulture z zavestjo o enaki pripadnosti, poudarjena z vezmi skupnega bivanja; na utrditev etnične zavesti pa lahko močno vpliva tudi religija.

Družbeno zavezujoča etnična identiteta naj bi tako slonela na skupnosti jezika, vrednot in norm; pogosto pa tudi na močnih vezeh religije (Južnič, 1987).

Religija je identifikacijska značilnost te tradicionalne skupnosti, zato je mogoče njihovo religijo najbolje spoznati, če spoznamo njihovo družbo in način življenja. Zanje ne velja, da je religija le en segment kulture, temveč sta neločljivo prepleteni. Sami pravijo, da je treba vero živeti, zato bom poskušala njihovo religijo predstaviti prek prikaza življenja v skupnosti.

V okviru vprašanja obstoja in celo razcveta take skupnosti v modernem pluralističnem svetu, obravnavam religijo Amišev kot tisto, kar zagotavlja družbeno solidarnost in krepi družbene vrednote. To pomeni da kulturo Amišev na tak način ohranja ter hkrati razlikuje od sveta izven njihovih skupnosti.

Cilj diplomske naloge je, spoznati kooperativno, od sveta izolirano družbo Amišev in njen vrednotni sistem (Ordnung), ki ima le malo skupnega z družbo, v kateri živimo in za katero je značilen pretirani individualizem in pomanjkanje moralnih in etičnih vrednot. Amiši nam poleg tega ponujajo priložnost za preučevanje učinkov kulturne transmisije, odpora in sprememb, pa tudi učinkov močnega simbolizma in socializacije pri ohranjanju etnične in kulturne identitete.

V pričujoči nalogi se bom ukvarjala prav z vprašanjem, kako lahko kultura, ki se zdi tako anahronistična, ne le preživi, temveč se tudi širi in razvija, medtem ko je obkrožena s kulturo, ki je tako različna od njenih lastnih idealov. Amiši so se z biološko reprodukcijo, zavestnim odporom proti zunanji kulturi, številnimi kompromisi in močnim etničnim simbolizmom uspeli obraniti pred kulturo, ki čaka, da se jih polasti.

Orisala bom religijsko situacijo s številnimi denominacijami, ki je značilna za ZDA ter poudarila vlogo verskega pluralizma pri obstoju Amišev, ki so v Ameriki našli izredno ugodne pogoje za vzpostavitev lastnega sveta. Po zgodovinskem pregledu religije v ZDA bom prešla na sodobnejše teme sociologije religije-povezane s pojavom protestantskega fundamentalizma in njegovo relacijo do konzervativizma ter na drugi strani liberalizma. V tem smislu bom povzela razvrstitev številnih ameriških denominacij glede na njihovo liberalno ali fundamentalistično orientacijo.

V diplomski nalogi bom sistematično predstavila kulturo Amišev- od rojstva anabaptističnega gibanja v reformaciji preko temeljnih vrednot in načina življenja do problemov, s katerimi se soočajo v današnjem času. Prikazala bom nekatere socialne vzroke, ki pogojujejo njihov

obstoj in celo razcvet v težkih pogojih modernosti in pluralizma, ki jih obkroža in, lahko rečemo, tudi ogroža.

Moj glavna hipoteza pri pisanju te naloge pa je trditev, da jim kulturni obstoj zagotavlja uspešna socializacija otrok, ki v krogu ljubeče družine in ob zavzetosti celotne skupnosti postanejo odgovorni in ponosni člani družbe. Tisto, kar jih ob morebitnih skušnjavah zunanjega, sodobnega sveta, odvrne od zapustitve njihovih občestev, je prvinski občutek sprejetosti, ki ga Amiš črpa iz pripadnosti skupnosti.

Pri pisanju te diplomske naloge sem kot glavno metodo uporabljala študijo primera, znotraj te študije pa analizo in interpretacijo sekundarnih virov, bodisi v knjižni obliki ali v obliki socioloških člankov, ki sem jih našla na internetu.

V svojem delu želim pokazati kaj pomeni »biti v svetu, a ne od tega sveta«, kot zase pravijo Amiši ter osvetliti težave in potrebne kompromise, ki izhajajo iz takega protislovja.

1. ZGODOVINA AMIŠEV

Amiši so neposredni potomci evropskih anabaptistov² iz 16. stoletja, ki so bili med prvimi germanskimi priseljenci v Pennsylvanijo v 18. stoletju. Gibanje anabaptistov je oblikovalo tri verske skupine: menonite na Nizozemskem, huterite v Avstriji in švicarski brethren³ v Švici. Amiši so poimenovani po voditelju Jacobu Ammanu in so veja švicarskega brethrena. Za razumevanje izvora Amišev moramo najprej razumeti vlogo anabaptistov v reformaciji.

1.1. Reformacija

Družbeni nemiri in spremembe so se v Evropi začele dogajati že pred reformacijo v 16. stoletju. Nezadovoljstvo nad razmerami v družbi se je naglo širilo. Trgovci in kmetje so se čutili ogrožene zaradi vse močnejšega trgovanja z ostalimi deli sveta. Ljudje, ki so izgubili zaupanje v tradicionalne ustanove, so bili pripravljeni slediti radikalnim verskim gibanjem. V katoliški cerkvi, ki je po njihovem mnenju postajala vse bolj izkoriščevalska, so iskali vzroke za vse družbene probleme. Ljudje so obupano iskali rešitve, ki bi vodile v boljše življenje. Po iznajdbi tiska so začeli ljudje prvič brati biblijo.

Upor proti staremu sistemu avtoritete je pripeljal do verskih vojn, novih teritorialnih meja in do splošne reorganizacije verskih skupin, ki so se razvrstile od leve proti desni glede na njihov odnos do družbene reforme (Hostetler, 1993:26).

Po letu 1517 je katoliška cerkev začela izgubljati večino svoje politične in moralne avtoritete. V tem času so reformatorji, kot je bil Martin Luther, začeli spreminjati cerkvene strukture in doktrine. Luther je bil zaradi tega leta 1521 obsojen herezije⁴ in izobčen iz katoliške cerkve. Ustanovil je svojo, luteransko cerkev, katere ideje so se z iznajdbo tiska hitro širile. Šele po poznejšem načelu 'kdor vlada, naj določa tudi vero' se je leta 1555 organizirala v deželno cerkev (2000 let krščanstva, 1991:54).

² Anabaptist- grška beseda, ki v prevodu pomeni 'prekrstitelj'

³ Brethren- bratovščina, bratstvo; v prevodu tudi 'Cerkev bratov'

⁴ Herezija ali krivoverstvo- že pri Pavlu uporabljena oznaka za samovoljno iztrganje posameznih prvin neke doktrine iz njene celote. Heretik je po katoliškem cerkvenem pravu tisti krščanec, ki trdovratno zanika pravo vero.

Tudi drugi cerkveni voditelji so prevzeli reformistične ideje. V Švici sta tako Ulrich Zwingli in John Calvin, ustanovitelja bolj liberalne Reformne cerkve, začela uresničevati idejo svobodne cerkve.

1.1.1. Anabaptisti

Vse te spremembe še vedno niso zadovoljile tistih, ki so zahtevali bolj daljnosežne spremembe ter so želeli »reformirati reformatorje«. To so bili anabaptisti ali prekrščevalci, ki jih je najbolj zaznamovalo zavračanje otroškega krsta. Poudarjali so dvojno ločitev: med cerkvijo in državo ter med cerkvijo in širšo kulturo ter njenimi vrednotami. (Glej Kraybill, 1994:2.) Opirajoč se na lastno interpretacijo Biblije, so anabaptisti verjeli v prostovoljno pripadnost cerkvi, inicirano s krstom odraslega in ne otroka. Po njihovem naj bi se greh pojavil v svetu z znanjem o dobrem in zlem. Ker otrok nima tega znanja, tudi ne more biti grešen. Otroci torej ne potrebujejo krsta za izbris greha.

V tem času so se v zahodni Evropi razvile mnoge različne skupine nekonformistov, vendar oblasti niso razlikovale med militantnimi anarhisti in pacifističnimi verniki. Začelo se je hudo preganjanje anabaptistov, ki so se kmalu razkropili in razširili po ostalih evropskih deželah. »Njihova prepričanja so veljala za hudičeva, njihovi običaji pa čudaški ter naperjeni proti družbi« (Hostetler, 1993:27). Njihova ideja »svobodne cerkve«, ki naj bi bila avtonomna v državi je ogrozila samo tkivo tedanje družbe. Predstavljala je grožnjo evropskim verskim in družbenim institucijam. V petih letih je bilo pobitih 2000 anabaptistov in v 15 letih je bilo gibanje izgnano iz mest. Spreobrnjenci so zatočišče našli na podeželju, kjer so jim ga posestniki ponudili v zameno za pomoč na kmetijah. Ker so morali biti vedno na oprezu pred morebitnimi preganjalci, so anabaptisti razvili močan občutek skupnosti (glej Hostetler, 1993).

Prva skupina anabaptistov se je imenovala brethren, v slovenskem prevodu Cerkev bratov. Skupina mož iz Zuricha se je lotila resnega študija evangelijev ter predlagala reforme voditeljem državnih cerkva. Verjeli so, da je kristjan le tisti, ki resnično prakticira Jezusove nauke, in ne vsak, ki je krščen in se udeležuje cerkvenih obredov. Njihove reforme seveda niso bile sprejete, vendar se je majhna skupinica še naprej skrivaj dobivala pri molitvi in branju Biblije. Krstili so drug drugega v novo cerkveno skupnost ter se določili za

misijonarje, ki naj bi širili na novo ustanovljeno cerkev vernikov (glej Hostetler, 1993). Močno so poudarjali poslušnost Jezusovim naukom o ljubezni in pokornosti ter posnemanje njegovega življenja in osebnosti. Kristus naj ne bi bil navzoč v zakramentih, temveč v množici vernikov, ki živijo tako življenje, ki odrešuje.

1.1.2. Menoniti

Amiši so se pojavili kot ločina še ene od anabaptističnih skupin, ki se je imenovala menoniti. Ime je skupina dobila po Mennu Simonsu (1496-1561), najpomembnejšem nizozemskem anabaptističnem voditelju 16. stoletja. Njegovi privrženci so se poimenovali menoniti in ta izraz so prevzeli tudi potomci švicarskih anabaptistov, ki so prišli v Ameriko. Anabaptisti se niso zadovoljili zgolj s spreminjanjem nekaterih obredov ter s površinskimi reformami. Novo ustanovljeno gibanje se je zavzemalo za restrukturiranje verskega reda in vzpostavitev lastnega sveta. Katoliška cerkev je vzpostavila socialno-religijsko strukturo, ki je temeljila na izpolnjevanju zakramentov, medtem ko so protestanti (luteranska in reformna državna cerkev) poudarjali vero in doktrino. Tako katoliki kot protestanti so svoje verske strukture usklajevali z političnimi strukturami teritorija ali regije. Anabaptisti so zavračali tako povezovanje kot ne-krščansko. »Za anabaptiste biti kristjan pomeni prostovoljno prepustiti lastno suverenost skupnosti– duhovnemu bratstvu vernikov. Proces odrešitve ne zahteva le osebno skesanost in prepustitev Bogu, temveč tudi opustitev 'temačnih del': hudodelstev, samozadostnosti, pohlepa in maščevanja. Kot je trpel in umrl Kristus, morajo biti na to pripravljeni tudi njegovi privrženci«(Hostetler, 1993:31).

Švicarski menoniti so bili preganjani in zatirani vsaj 200 let, saj so živeli v deželi, kjer je prevladovala reformna cerkev. Brez izvornih voditeljev so bili prisiljeni zateči se v hribovita območja Jure in Vogezov v Švici, kjer so uspeli obstati kot »konzervativni otok sektarianizma« (Hostetler, 1993:31).

1.1.2. Veja Amišev

Amiši dolgujejo svoj obstoj in ime Jacobu Ammanu, verskemu starešini, pastору in anabaptističnemu zagovorniku, ki je bil rojen v Švici, od koder se je kasneje preselil v Alzacijo. O njegovem življenju obstajajo le ugibanja, saj so podatki o njegovem rojstvu, družini in smrti zaviti v skrivnost.

Znana je le njegova vloga pri ločitvi Amišev od menonitov, ki je bila v veliki meri posledica spora glede običaja umivanja nog in družbenega izogibanja izobčenih (glej Hoestetler, 1993). Začelo se je leta 1693, ko je Jacob Amman predlagal, naj bi se obred obhajila izvajalo dvakrat namesto enkrat letno, kot je bilo do tedaj običajno. Ker so ostali verski voditelji predlog zavrnil, je prešel k družbenemu izogibanju (Meidung oz. shunning). Vztrajal je, da skupnost s člani, ki so bili izobčeni, prekine vse socialne stike. Gre za obliko ostrakizma⁵ oziroma socialno obliko zavrnitve s strani enotne skupine, ki na ta način zavaruje oziroma zagotovi kontinuiteto kohezivnosti.

Običaj umivanja nog in običaj družbenega izogibanja najdemo pri zgodnjih menonitih na Nizozemskem in sta vključena v tako imenovanem 'dordrechtškem dokumentu'⁶ iz leta 1632.

Člen II tega dokumenta govori o tem, da je Jezus umival noge apostolom, kljub temu da je bil njihov gospodar in učitelj. S tem jim je dal zgled, da si tudi oni medsebojno umivajo noge, kot je to on storil njim ter da to učijo tudi druge vernike. To dejanje naj bi bil znak resnične ponižnosti in simbol resničnega očiščenja duše.

Člen 17 pa govori o izogibanju tistega, ki se je odmaknil od boga (naj bo to s pregrešnim življenjem ali sprevrženo doktrino) in bil s tem izobčen iz cerkve. Izogibati se ga morajo vsi člani cerkve; tako pri jedi kot tudi pri ostalih družbenih zadevah. Tak izogib pa ne sme voditi do propada izobčene osebe, temveč mora služiti njenemu poboljšanju (Hostetler, 1993:35) Teh običajev ni zaslediti pri švicarskih menonitih.

Ammana je glede predloga za izogibanje izobčenih podprla večina menonitskih kongregacij v Alzaciji. Švicarski menoniti pa so se uprli Ammanovim reformam in Amman jih je kaznoval tako, da jih je izobčil (Hostetler, 1993:38). Ko se je kasneje skušal opravičiti in ponovno združiti z menoniti, je bilo že prepozno in razlike so bile že prevelike.

Tako je odklon od običajev švicarskih anabaptistov sprožil verski razkol in posledično formacijo cerkve Amišev. Po začetnih sporih je postalo očitno, da je za Ammana zelo pomembno začrtanje ostrih meja med cerkvijo in ostalim svetom ter nošenje tradicionalnih,

⁵ zgod.-glasovanje državljanov v stari Grčiji na lončenih črepinjah o izgonu državi nevarnega državnika; črepinjska usoda

⁶ Dordrechtska veroizpoved - ekumenska izjava številnih nizozemskih in flamskih menonitskih frakcij, podpisana v Dordrechtu

preprostih oblačil. Na oblačilih so se kazale tudi razlike med Amiši in menoniti. Amiši so namesto gumbov na oblekah nosili "zapence in ušesca" in so menonite imenovali 'ljudje gumbov'. Takšne vizualne razlike so služile stalnemu spodbujanju članov k družbeni distanci ter spodbujanju zavesti o njihovi drugačnosti.

V Evropi so Amiši živeli razpršeni po Švici, Alzaciji, Franciji, Nemčiji, Holandiji, na Bavarskem, v Galiciji (Poljska) in Rusiji (Hostetler, 1993). Zaradi gospodarskih in družbenih faktorjev (pomanjkanje zemlje, splošna netoleranca do anabaptistov...) niso mogli tvoriti gostih naselij. Posamezniki in družine, ki so bili preganjani, so sprejeli zatočišče kjer koli jim je to bilo ponujeno.

Ker so geografske razdalje otežkočale povezovanje med družinami, so se razpršene družine Amišev družile bolj z ljudmi, ki niso pripadali njihovi cerkvi. Tako so se mnoge povezale z menonitskimi kongregacijami in izgubile svojo razpoznavno identiteto.

1.2. Naselitev v ZDA

Hostetler opisuje, da naj bi Amiši prišli v Ameriko kot del mnogo večjega gibanja nemško govorečih verskih skupin. Današnji Amiši naj bi izhajali iz dveh obdobij množičnih migracij. Prvi val migracij je bil v 18.stoletju. Kdaj točneje so prvi Amiši prišli v Ameriko ostaja neznano. Hostetler meni, da bi to bilo lahko leta 1710, ko so švicarski menoniti kupili veliko posesti v okrožju Lancaster v zvezni državi Pennsylvanija, ki je danes gosto naseljena z Amiši. Vendar za dokaz te trditve manjkajo dokumenti (glej Hostetler, 1993). Nekateri posamezniki so najverjetneje prispeli v Ameriko med leti 1717 in 1736. Amiši kot celota naj ne bi bili naklonjeni zapuščanju rodne Švice, kar naj bi potrjevali številni zgodovinski viri. Zato Hostetler sklepa, da so prvi Amiši prišli v Ameriko tisti, ki so bili najmanj zagrizeni in najbolj oportunistični (Hostetler, 1993).

Prva ladja Amišev naj bi prispela v Ameriko leta 1737. To naj bi bila ladja »Charming Nancy«, ki je imela na krovu številne družine Amišev; dovolj za ustanovitev kongregacije. Obdobje najštevilčnejših migracij je bilo med leti 1737 in 1754. Od leta 1770 do začetka 19. stoletja pa so prihajali le še posamezni Amiši (Hostetler, 1993: 56).

Prvi zaselki so bili majhni, razpršeni in izolirani. Večina Amišev ni imela veliko denarnih sredstev, zato so po prihodu v Ameriko le redki lahko kupili svojo zemljo. Kmalu po so bili soočeni tudi s prvimi težavami: napadi Indijancev, proselitizem drugih verskih skupin ter

notranja nesoglasja. V iskanju rodovitne zemlje, stabilnosti in soglasnosti glede cerkvene doktrine so se morali prvi naseljenci tudi večkrat seliti. Brez voditeljev, predanih načelom Amišev, bi ta skupnost verjetno ne preživela. Njihove prve nasebine lepo ilustrirajo proces poizkusa in zmote, ki je bil potreben za graditev skupnosti.

Drugi val migracij pa je potekal med leti 1816 in 1860. Amiši so prihajali iz nekaterih francoskih (Alzacije) in nemških pokrajin (Bavarska, Waldeck..). Skupno je prišlo v Ameriko v 19. stoletju najverjetneje okrog 3000 Amišev. Torej veliko več kot v 18. stoletju, saj je bilo ocenjeno, da jih je takrat prišlo le okrog 500 (Beiler v Hostetler, 1993:65).

Hostetler navaja med glavnimi vzroki za tako obsežne migracije nestanovitne razmere v Evropi, francosko revolucijo, ki so ji sledile Napoleonove vojne do leta 1815 ter razne gospodarske stiske (Hostetler, 1993). Evropski Amiši so izvedeli, da Amiši v Ameriki niso nikomur v nadlego, da živijo mirno in uspešno življenje. Večina imigrantov je takoj po prihodu v Ameriko navezala stike s skupinami Amišev, zanimivo pa je, da se v glavnem niso povezovali s potomci priseljencev, ki so v Ameriko prispeli v 18. stoletju. Le-ti so bili namreč bolj tradicionalistični kot imigranti 19. stoletja.

V Evropi danes ni več Amišev, ki bi obdržali ime in običaje prvotne skupine in tudi če bi vsi Amiši ostali v Evropi, je vprašljivo, ali bi kot kulturna skupnost sploh preživeli. Ko so v 18. stoletju prišli v Ameriko, so tam našli ugodne pogoje za rast in razvoj skupnosti. Posest je bila na voljo v neomejenih količinah. Lahko so živeli skupaj na družinskih kmetijah in ohranjali relativno samozadostne in tesno povezane skupnosti. Le pod takimi pogoji se je enotna ljudska kultura lahko razvijala in ohranila identiteto. Zaradi verske tolerance in svobode, ki so ju našli v Ameriki, so Amiši v novem svetu preživeli kot razpoznavne, majhne, homogene in samoupravne skupnosti.

2. VMEŠČENOST AMIŠEV NA RELIGIOZNEM ZEMLJEVIDU ZDA

2.1. Ameriški religijski vzorec

Danes v ZDA obstaja več verskih skupnosti kot v katerikoli drugi državi na svetu in ravno verski pluralizem je temeljna značilnost ameriškega religijskega vzorca, ki je nastal v specifičnih razmerah nastanka ZDA. Odločilno je bilo priseljevanje ljudi iz Evrope, za katere je Amerika pomenila obljubljeni deželo. Velike migracije iz Evrope so začele z letom 1830, med leti 1790 in 1850 pa je prebivalstvo novega kontinenta naraslo s 4 na kar 23 milijonov. (Glej Newman&Halvorson, 2000.) Mnogi so naseljevanje Amerike videli kot radikalen prelom s preteklostjo, kot vstop v neko novo obdobje. »Nekatere v Evropi preganjane verske skupnosti so svojo kolonijo razumele ravno kot priložnost, da si končno uredijo življenje povsem po svojih verskih predstavah in ne oziraje se na druge.« (Smrke, 1996:30) Nekateri avtorji so verjeli, da je bog skrival Ameriko toliko časa, dokler reformacija ni zagotovila, da bo vera, vsajena na njen teritorij, čista in evangelijska. (F.H. Littell v McLoughlin&Bellah, 1968:25)

Značilna je bila izrazita prevlada protestantizma. Tako naj bi bilo leta 1776 v Ameriki 3300 kongregacij, od tega jih je bilo 98% protestantskih. (Newman&Halvorson, 2000:17)

V takih razmerah je nastala značilna ameriška filozofija razmišljanja o mestu religije v družbi. Religija igra in je od nekdaj igrala v Ameriki drugačno vlogo kot v Evropi, kjer je bila pogosto tesno povezana z državo. V Ameriki pa princip ločitve cerkve od države zagotavlja svobodo religioznega verovanja in združevanja, hkrati pa jasno ločuje religiozno sfero, ki je pojmovana kot privatna, od politične. (Vernon, 1962:5) Mnogi politiki in filozofi, ki so se zavzemali za versko svobodo in deetabliranost cerkva, so ostro kritizirali in obsojali vsakršno versko prisilo ali podporo države kateri koli cerkvi.

Tako se je znotraj »ameriškega eksperimenta« zaznamovanega z versko svobodo, voluntarizmom in pluralizmom, oblikoval nov položaj cerkve in države. Na eni strani se je znašla sekularna država (vlada), na drugi pa številne svobodne cerkve. Obe strani sta v značilnem odnosu 'kooperativnega separatizma', kot ga je imenoval Paul G. Kauper. (Glej McLoughlin&Bellah, 1968:36.) Gre za institucionalno ločenost in hkrati funkcionalno

prepletanje države in cerkva. Na tej osnovi so se cerkve v ZDA najprej oblikovale kot prostovoljna združenja- tako imenovane denominacije- s katerimi država nima nikakršnega opravka, razen da jih »oprosti« plačevanja davkov .(Glej Smrke, 1996:31.) Sekularna ameriška ustava je bila tako logičen odgovor na pluralizem denominacij, raznolikost verovanj ter njihovo medsebojno formalno enakopravnost.

Glede organizacijskega razvoja verskih skupnosti pa lahko rečemo, da so kolonisti s seboj prinesli vero, a ne tudi verske organizacije. Druga za drugo so nastajale kongregacije, ki so najbolj značilna oblika delovanja cerkva v Ameriki in za katero je značilen poudarek na lokalni in laični ravni.

Najštevilčnejše so bili koncem 18. stoletja zastopani kongregacionalisti, ki so jim sledili pripadniki prezbiterijanske in episkopalne cerkve.(Glej Newman&Halvorson, 2000:18.)

Prvo polovico 19. stoletja je na religijskem področju zaznamovalo živahno dogajanje. Medtem ko so se nekatere 'stare' denominacije širile in drobile, so nastajala nekatera nova pomembna verska gibanja. Regionalna razhajanja glede vprašanja suženjstva so privedla do shizme znotraj baptizma, metodizma, prezbiterijske in episkopalne cerkve (Newman&Halvorson, 2000:28).

Ogromne spremembe v verski raznolikosti med leti 1790 in 1860 je povzročila tudi rast števila katolikov, ki so zaradi kritičnih družbeno-političnih razmer in lakote množično zapuščali Evropo. Z več kot enim milijonom pripadnikov je postala rimokatoliška cerkev po letu 1850 največja verska institucija v Ameriki. Do tega leta sta metodizem in baptizem postala najštevilčnejši protestantski skupini. Zanimivo je, da je bilo leta 1776 v Ameriki 65 metodističnih kongregacij, 1850 pa jih je bilo prijavljenih že okrog 13.300.

Tabela 1: Največje verske organizacije v Ameriki in število njihovih pripadnikov leta 1850 ter število Amišev leta 1890 (Vir: Atlas of american religion, str. 39)

Verske organizacije	Število pripadnikov
rimokatoliška cerkev	1.200.000
baptisti	967.024
metodisti	886.561
prezbiterijanci	282.768
kongregacionalisti-ortodoksni	277.652
luteranci	229.504
Amiši*	3.700

*povzeto po Kraybill, 1994

Verska raznolikost pred letom 1850 je bila na splošno rezultat procesov znotraj Amerike. Teološka in sekularna nesoglasja so sprožila organizacijske delitve znotraj prevladujočih verskih skupin. Po tem letu pa gre vzroke za naraščanje ameriškega kulturnega in religioznega pluralizma iskati pri splošnem večanju prebivalstva zaradi množičnega priseljevanja. Vendar pa ne moremo reči, da je le imigracija tista, ki je prispevala k naraščajoči verski raznolikosti. Konec 19.stoletja je prišlo do razcepitve protestantizma na liberalni ter (ultra)konzervativni ali fundamentalistični del. Spričo družbenih sprememb v tistem času se je oblikovalo fundamentalistično gibanje, ki je skušalo braniti tisto, kar naj bi bila po njihovem razumevanju resnica biblije in je razvijalo doktrino njene nezmotljivosti.

Uporaba izraza fundamentalizem je v današnjem času vse pogostejša, pa tudi vse bolj nejasna in večkrat zavajajoča. Ameriški religijski prostor je zelo kompleksen; tako po številu denominacij, kot po njihovi razvrstitvi na kontinuum liberalci- fundamentalisti. V tako kompleksnem denominacijskem sistemu (l. 1970 je Melton naštel 1187 primarnih denominacij v ZDA) je kakršna koli razvrstitev cerkva zelo težavna naloga.

Kljub temu, da imajo Amiši s fundamentalisti skupna nekatera prepričanja–predvsem tu mislim na dobesedno interpretacijo Biblije–jih zaradi številnih razlik ne moremo umestiti med fundamentaliste. V literaturi se za Amiše najpogosteje uporablja oznaka 'konzervativna krščanska skupina', Debeljak (1995) pa jih je označil kot ultra-tradicionaliste. Ker se zmeda pojavlja tudi pri sami definiciji in uporabi pojmov fundamentalizem, konzervativizem in na drugi strani liberalizem, bom najprej soočila vse tri religijske drže.

2.2. Protestantški fundamentalizem, konzervativizem in tradicionalizem

Protestantski fundamentalizem je značilno ameriški pojav, ki se je začel oblikovati koncem 19. stoletja kot reakcija dela ameriškega protestantizma na sekularizacijo in modernizacijo religioznih verovanj in prakse znotraj glavnih protestantskih denominacij.

Leta 1895 je potekalo srečanje konzervativnih protestantskih denominacij v Niagari, na katerem so zagovarjali tako imenovane fundamente vere. Ti naj bi bili:

- 1) nezmotljivost biblije;
- 2) božanskost Jezusa Kristusa in njegovih čudežev;
- 3) substitutivna teorija o smislu Jezusove smrti, s katero je za človeštvo in njegove grehe dosegel milost pri Bogu;
- 4) deviško spočetje Jezusa;
- 5) pojmovanje vstajenja kot telesnega vstajenja in ne le vstajenja v duhu.

V začetku 20. stoletja (1910-1915) so začeli konzervativci izdajati pamflete z naslovom Fundamenti, v katerih so predstavljali svoje nazore, za katere so verjeli, da so ogroženi. Sami sebe so vse pogosteje označevali kot fundamentaliste ter leta 1919 ustanovili Svetovno krščansko fundamentalistično zvezo, kar je še pospešilo fundamentalistično-liberalno diverzifikacijo protestantizma v ZDA (Smrke, 2000). Nastajale so nove, večinoma konzervativne verske skupine od katerih so najbolj značilni binkoštniki. Njihovo število se vse do danes povečuje po vsem svetu, a znotraj že uveljavljenih (večinoma baptističnih in prezbiterijskih) denominacij je prišlo tudi do trenj in različnih stališč.

Spopadi med fundamentalisti in liberalci so se nadaljevali skozi celo 20. stoletje. Pojavljali so se vedno novi »izumi« sodobnosti, ki so jih fundamentalisti videli kot grožnjo moralnim temeljem krščanske civilizacije. Smrke navaja več takih razlogov za njihove burne reakcije v poznem 20. stoletju: kontracepcija, spremenjeno spolno vedenje, feminizem, spremenjene družinske vloge, pretresi znotraj tradicionalne družine, biblični kriticizem... (Smrke, 2000:243). Pri tem so ustvarili nove institucije, cerkve, združenja ter organizacije za politično mobilizacijo in vpliv ter odkrili uporabo množičnih medijev pri širjenju svojih idej. Tako je danes v Ameriki na stotine televizijskih ter elektronskih cerkva ter radijskih postaj, katerih program služi izključno idejam fundamentalistov.

Nancy Ammerman ugotavlja, da so fundamentalizem v Ameriki oblikovale tako kulturne, organizacijske, ideološke in politične sile. Najbolj pa je bil politično aktiven ter družbeno viden v obdobjih splošne družbene negotovosti. Za posameznika je predstavljal zatočišče, pristan, v katerem ima življenje nek smisel. Zase je trdil, da je edini, ki pozna ideje, ki oblikujejo pravo ameriško identiteto (Fundamentalism project, 1993:56). V istem članku opozarja tudi na to, da oznaka fundamentalističen ni sinonim za konzervativen. Po njenem mnenju je fundamentalizem le pododdelek širše celote– pred kratkim razvite oblike tradicionalizma. Najdemo ga predvsem v tisti veji konzervativnega protestantizma, ki sebe označuje kot evangelijski. Gre za ljudi, ki so začutili neko ogroženost lastne identitete (družbene ali osebne) ter se začeli v imenu boga dejavno boriti za svoja prepričanja proti drugim. Po njenem mnenju se fundamentalizem razlikuje od tradicionalizma ali ortodoksije v tem, da je gibanje zavestnega, organiziranega odpora proti razkroju tradicije in pravovernosti. Krščanskega fundamentalizma ne skrbi le lastna usoda glede večnosti, temveč bi rad "pridobil za Jezusa" čimveč duš ter jim s spreobrnitvijo v prave kristjane omogočil tako imenovano 'born-again' izkušnjo – ponovno rojstvo.

Fundamentalisti naj bi z ostalimi konzervativnimi verskimi skupinami skupno zagovarjali tradicionalne interpretacije že naštetih 5 fundamentov. Tak konzervativizem je v ameriški družbi zelo razširjen pojav. Raziskave kažejo, da na primer 72% Američanov verjame, da je Biblija dejansko božja beseda, 39% , da jo je treba razumeti dobesedno, skoraj polovica Američanov pa verjame da je svet ustvaril bog. (Glej Ammerman, 1993:4.) Konzervativci se pri širjenju svojih naukov opirajo bolj na nadnaravno interpretacijo teh dogodkov, liberalci pa iščejo naturalistične razlage (Fundamentalism project, 1993:2).

Smrke pa predlaga, da s fundamentalisti označujemo tiste protestantizme, ki sledijo programu Fundamentov ter vsa tista verska gibanja, ki v imenu tistega, kar naj bi bili po njihovem temelji-fundamenti vere, nastopajo odklonilno oziroma agresivno odklonilno do takih pojavov modernosti, kot so: kritično branje svetih besedil, etični relativizem, za versko tradicijo izzivalna znanstvena spoznanja, ločenost cerkve in države... in se dejavno zavzemajo za preobrazbo celotne družbe v skladu s svojimi nazori (Smrke, 2000:242).

Tukaj gre za doktrinarne kriterije in tudi kriterij odnosa neke skupine do širšega okolja. Slednji je ključen pri Debeljakovem razlikovanju treh religioznih drž: konzervativizma,

tradicionalizma in fundamentalizma. Tudi Debeljak meni, da se ti termini pogosto uporabljajo na napačen, medsebojno zamenljiv način (Debeljak, 1999).

Naslednji odlomek iz njegove knjige *Oblike religiozne imaginacije* najbolj jasno opredeljuje mišljeno razliko med navedenimi religioznimi stili:

"Če ultra-tradicionalisti živijo sredi modernih tokov kot v nekakšnem »časovnem žepu«, ki jih dobro izolira od besnih, a tudi navdihujočih viharjev modernosti; če konzervativne religiozne skupnosti živijo na otoku, ob katerega znanstveno-tehnološka plima sicer pljuska, a ga ne more zares spodkopati, pa se fundamentalisti po svoji mentalni strukturi in socialni organizaciji odločilno razlikujejo od obeh skupin. Niti tradicionalisti niti konzervativci namreč ne poznajo zanesene misijonarske gorečnosti, sistematičnega pridobivanja novincev in poskusov spreobračanja drugače mislečih, prav tako pa jim je tuj aktivno negativen odnos do modernosti, kar so le nekatere od značilnosti fundamentalizma. Preprosto, a ne napačno rečeno: vztrajajoč pri pasivnem umiku iz modernega sveta, se ukvarjajo zgolj sami s seboj in lastnim občestvom v iskrenem upanju, da jih bodo drugi pustili pri miru.

Še več: za tradicionaliste in konzervativce je značilno, da se odločno distancirajo tako od modernih znanstveno tehnoloških pridobitev kakor tudi od neznosnega relativizma sodobnih etičnih vrednot, s katerimi stoji in pade - pač z njihovega stališča - zunanji svet modernosti, vendar pa jih (neradi, a konec koncev vendarle) sprejemajo kot nujno zlo, glede katerega sami ne morejo storiti nič" (Debeljak, 1999:19).

2.3. Amiši na kontinuumu liberalci-fundamentalisti

Tom W. Smith (Smith, 1990) je nepregledno množico nejasno določenih denominacij razvrstil na kontinuum liberalci-fundamentalisti. Razvrstil je 154 protestantskih denominacij, med njimi tudi Amiše in pri tem upošteval predvsem naslednje kriterije:

1. rezultate že izdelanih klasifikacij;
2. (ne)članstvo v ekumenskih združenjih;
3. raziskave stališč pripadnikov denominacij (še posebej glede nezmotljivosti biblije in born-again izkušnje, ki sta ključni stališči fundamentalistov);
4. raziskave stališč klera glede enakih doktrinarnih postavk;
5. teološko doktrino denominacij.

Zaradi visoke stopnje partikularizma med denominacijami ter hkrati konflikta glede uporabe terminov, je težko določiti oba pola kontinuuma. Kljub temu pa je uspel načrtati neke glavne značilnosti, ki ločujejo fundamentalistične teologije od liberalnih. Tako naj bi bilo po njegovem mnenju za fundamentalistične denominacije (poleg seveda nasprotovanja vse večji sekularizaciji vsakdanjega življenja) značilno verovanje v:

1. nezmotljivost biblije;
2. born-again izkušnjo (osebna odrešitev s sprejetjem Kristusa za odrešenika);
3. osebno, predmilenijsko in iminentno vrnitev Kristusa;
4. evangelijsko spreobračanje drugih;
5. večino tradicionalnih protestantskih verovanj (sveta trojica, brezmadežno spočetje, obstoj angelov in hudiča).

Stališča liberalnih denominacij so mogoče manj jasna, vendar naj bi zanje veljalo naslednje:

1. bolj poudarjena zaskrbljenost za naravo in upravljanje s tem svetom kot skrb glede odrešitve;
2. sprejemanje sekularnih sprememb ter znanosti kot nečesa, kar je vredno truda, nikakor pa ne kot nekaj anti-religioznega;
3. šibko verovanje v dobesedna sporočila biblije;
4. zavračanje doktrine o skorajšnjem drugem prihodu Kristusa, kar jih uvršča med ne-adventiste

Številčne cerkve, ki se nahajajo med obema skrajnima poloma, odražajo različne elemente obeh skupin in jih Smith označi z izrazom »zmerne«.

Smith je glede na naštetu umestil Amiše med fundamentaliste. S tem pa se ne bi strinjali tisti avtorji, ki jim doktrina ne predstavlja bistveno in edino prvino razlikovanja med fundamentalisti in ostalimi.

Debeljak uvršča Amiše med (ultra-)tradicionaliste in nikakor ne med fundamentaliste. Po Debeljaku je najočitnejša značilnost funamentalistov zavesten in sistematičen boj (v imenu boga) za korenito transformacijo moderne družbe.

Če je Smith pri svoji razvrstitvi uporabil zgolj doktrinarne kriterije, je za Debeljaka ključnega pomena odnos neke cerkve do širše družbe. Ta odnos pa je pri fundamentalistih vse prej kot pasiven umik, ki je tako značilen za Amiše. Za Debeljaka predstavljajo fundamentalisti

svojevrstno obliko protestnih socialnih gibanj, ki na paradigmo modernosti reagirajo, a ne nujno reakcionarno; so inovativni, ne pa nujno konzervativni (Debeljak, 1995:24).

3. TEMELJI SKUPNOSTI

Amiše pri njihovem vsakdanjem življenju vodijo načela, ki predstavljajo poglobitve elemente njihovega pogleda na svet in njih same. Take temeljne vrednote in skupne cilje, glede katerih se strinjajo pripadniki neke skupnosti, je Malinowski označil kot 'statut', ki obsega osnovna verovanja in predstavlja bistvo tradicije in modrosti, za vodenje življenja neke skupnosti (Malinowski, 1995:43).

Pri Amiših je očiten izrazito dualističen pogled na svet. Sebe vidijo kot »krščansko skupnost, vkleščeno v polju napetosti med poslušnostjo bogu in tistimi, ki so v svoji neposlušnosti zavrnil bog«(Hostetler, 1993:73). Razpeti so med ponosom in skromnostjo, ponižnostjo in neposlušnostjo. Amiši vidijo kot najvišje vrednote v življenju zakon, družino, otroke in disciplinirano življenje v skupnosti. Zavračajo pa evropski meniški sistem, ki poudarja celibat ter skozi hierarhijo izraženo disciplinirano življenje " (Hostetler, 1993:74).

Osebno lastnino (stanovanjske hiše in kmetije) vidijo zgolj kot objekte pod svojim upraviteljstvom, nikakor pa ne kot nekaj, s čimer bi se bahali. Tudi sadovi njihovega dela služijo izključno ohranjanju skupnosti oziroma zadovoljevanju osnovnih življenjskih potreb njenih članov. Njihovo zavračanje posvetnih struktur in kreacija lastnega sveta je očitna pri vseh poglobitvah vrednotah in ciljih, ki uravnavajo njihov vsakdan. Bratstvo Amišev temelji na razumevanju cerkve kot odrešitvske skupnosti. Sebe vidijo kot »pravo cerkev«, ločeno od številnih drugih krščanskih skupin, ki so na neki točki zgodovine postale koruptirane. Poleg tega pa vključuje ideal cerkve, h kateremu stremijo Amiši, še ločenost ter različnost od sveta, ki je po njihovem mnenju slep in pokvarjen. Ključnega pomena za odrešitev ima sodelovanje pri graditvi skupnosti ter podreditev individualnih interesov bratstvu in pomoči drugim. Njihov cilj je utelesiti Jezusov nauk v skupnosti, ki je prostovoljno osnovana.

Po Hostetlerju, so najbolj zanimive naslednje značilnosti Amišev:

- *Gemeinde*– trdno sklenjena, odrešujoča skupnost,
- ločenost od sveta,
- zaobljuba krsta,
- *Ordnung* in strogo spoštovanje tradicije,
- 'shunning' kot oblika ostrakizma,
- življenje v tesnem stiku z naravo.

3.1. Ločenost od sveta

Voditelji Amišev se bojijo, da bi postopen zdrs proti vse večjemu svetovljanstvu spodkopal samo bistvo njihove identitete. Posledično je ta cerkev v nenehnem boju s silami posvetnosti. Zgovorna je izjava enega od voditeljev Amišev: „Le en način obstaja, da ostanemo drugačni od sveta, in to je, da smo ločeni od njega. Ne moremo se neomejeno, svobodno družiti z ljudmi, ki imajo drugačne vrednote, brez da bi to vplivalo na nas" (Hostetler, 1993:6).

Zahteva po ločenosti od ostalega sveta je izvedena iz dveh odstavkov Biblije, ki so pri Amiših najbolj pogosto citirani:

„In nikar se ne prilagajajte temu svetu, ampak se tako preobražajte z obnovo svojega uma, da boste lahko razpoznavali, kaj hoče Bog, kaj je dobro, njemu všečno in popolno" (Pismo Rimljanom, 12:2).

„Ne dajte se vpregati v jarem z neverniki. Kaj imata namreč skupnega pravičnost in nepostavnost? Kakšno občestvo ima luč s temo?" (2. Pismo Korinčanom, 6:14).

Amiš mora ostati neomadeževan in ločen od želja, hotenj in ciljev, ki ženejo posameznike v zunanjem svetu to je izven skupnosti Amišev. Ta doktrina tudi prepoveduje poroko ali poslovno sodelovanje z Neamiši. Na splošno se nanaša na vse vrste družbenih interakcij, ki vključujejo bolj intimne povezave z ljudmi izven obredne skupnosti. Ta dobesedni poudarek na ločenosti pojasnjuje tudi njihovo videnje samih sebe kot izbranega ali čudaškega ljudstva. Pojem izbranega ljudstva je po mnenju M. Webra del etnične solidarnosti ter sredstvo statusne diferenciacije (M. Weber v Hostetler, 1993:76).

Sklicujoč se na Kristusove nauke se Amiši ne vključujejo v vojno in nasilje. Pri vojaškem naboru so zagovorniki vesti, ki se opirajo na biblične stavke, kot je:

„Moje kraljestvo ni od tega sveta. Ko bi bilo moje kraljestvo od tega sveta, bi se moji služabniki bojevali, da ne bi bil izročen Judom, toda moje kraljestvo ni od tod“ (Janezov evangelij, 18:36).

Amiši tudi ne poznajo načela samoobrambe ali zaščite svoje lastnine. Če so na kakršenkoli način ogroženi, se Amiši enostavno preselijo na drugo lokacijo, ne da bi poskušali zagovarjati svoje pravice.

Kljub zapovedi po ločenosti oziroma zavračanju sveta zunaj meja njihovih skupnosti pa pri njih ne najdemo težnje po spreobračanju drugače mislečih in novačenju novih članov. Tak pasiven umik iz modernega sveta je dejavnik, ki po mnenju dr. Debeljaka uvršča Amiše med tako imenovane tradicionaliste. Debeljak v enem samem stavku lepo povzame stališče Amišev do drugače mislečih: «Življenje v skladu z doslednim spoštovanjem religioznega izročila lahko odreši le naše lastne duše, medtem ko naj svet izven naših skupnosti dela kar hoče, četudi pri tem propade» (Debeljak, 1995:20).

Kljub temu da je ločenost od sveta vrhovni cilj Amišev, ne želijo popolne izolacije. Način, na katerega Amiši razvrščajo ostale družbene skupine glede na odtenek svetovljanstva, uravnava njihove vzorce interakcij z drugimi. Prav zato je njihov odnos z ostalimi družinami Amišev, menoniti in podobnimi verskimi skupinami drugačen, kot je njihov odnos z ostalim svetom.

Družine Amišev so v dobrih sosedskih odnosih z 'English'⁷ družinami in si medsebojno pomagajo pri raznih kmečkih opravilih. Nemalokrat vzdržujejo prave prijateljske odnose, ponavadi pa za obiske 'English' zmanjka časa, saj se družine Amišev intenzivno obiskujejo med seboj. Kljub vsemu so stiki Amišev z njihovimi 'English' sosedi cenjeni z obeh strani, saj zaradi občasnih srečanj in fizične razdalje med njimi ni kršeno pravilo ločenosti od sveta.

⁷ 'English'- izraz, ki ga Amiši uporabljajo za poimenovanje svojih angleško govorečih sosedov oz. vseh posameznikov, ki ne pripadajo njihovi verski skupnosti

3.2. Zaobljuba krsta

V življenju Amišev je krst zelo pomemben obred in hkrati najpomembnejša življenska odločitev.

Sprejem v odrešujočo skupnost pojmujejo Amiši kot prostovoljno dejanje odrasle osebe, ki ga simbolizira zaobljuba krsta. To ni zgolj obred, saj gre za doživljenjsko obljubo, ki se je ne sme nikoli prekršiti. Sprejetje tega zakramenta pomeni zvestobo Bogu in skupnosti, sprejetje absolutnih vrednot ter zavestno vero v religiozne in etične cilje zaradi njih samih, neodvisno od kakršnih koli zunanjih nagrad.

Ko Amiš doseže leta pozne adolescence, že razmišlja o življensko pomembni odločitvi, ki jo bo v bližnji prihodnosti moral sprejeti. V večini primerov vztrajno nagovarjanje staršev ni potrebno, saj se zdi samoumevno, da bodo sledili temu, kar se od njih pričakuje.

3.2.1. Izkušanje zunanjega sveta kot priprava na krst

Prostovoljnost krsta je pomembna v tem, da mladim Amišem omogoča zavestno izbiro zavezanosti preprostemu življenju. Amiši poznajo poseben običaj, ki mladim omogoča, da najdejo pot vere skozi eksperimentiranje z zunanjim svetom. Ta običaj Amiši imenujejo *Rumspringa*, kar v njihovem jeziku– nemškem dialektu– pomeni "tekati naokrog". Ko otrok napolni 16 let, ima možnost izkusiti svet po ameriških standardih. Stroga pravila ločevanja od sveta zanje namreč ne veljajo vse do krsta. To pomeni, da mladi Amiši lahko uporabljajo elektriko, gledajo televizijo, se vozijo z avtomobili, poslušajo glasbo po lastnem izboru, hodijo v kino in raziskujejo še druge vidike ameriške družbe, vključujoč eksperimentiranje z alkoholom, drogami in spolnostjo. Hostetler navaja, da se mladi v večjih skupnostih–še posebej v tistih, ki so bližje mestom–zdrružujejo v tolpe in tvorijo nekakšno subkulturo znotraj skupnosti. Prirejajo bučne zabave, kjer ne manjka alkohola in glasne glasbe. Nekateri skrivaj opravijo vozniški izpit ter celo kupijo avtomobil, ki ga puščajo parkiranega v bližnjem mestu. Starši se ne vtikajo v zasebnost mladih in v njihove aktivnosti ter ignorirajo večino takega vedenja. *Rumspringa* lahko traja le en teden ali več let. Otroku lahko kadarkoli sprejme odločitev, da vstopi v skupnost, kar pomeni trajno vrnitev k skromnemu, preprostemu

življenju. Če otrok tega ne stori, ga doleti ekskomunikacija in njegova duša naj bi bila za vedno pogubljena.

3.2.2. *Odpadništvo med Amiši*

Med mladimi Amiši so tudi posamezniki, ki jih življenje v skupnosti ne izpolnjuje v celoti in se niso pripravljene podrediti tako strogim življenjskim pravilom. Taka odločitev je za posameznika izjemno težka, saj tako ne opusti le vere, ampak mora zapustiti tudi socialne in sorodstvene vezi.

„Če tudi eden od staršev kaže nekonformistične tendence ali je imel težave s pravili v skupnosti, obstaja večja verjetnost, da bodo otroci zavračali način življenja Amišev,“ pravi Hostetler. Seveda pa vprašanje, kaj vpliva na odločitev o zapustitvi skupnosti, ne ponuja tako enostavnega odgovora, kot kaže zgoraj ugotovljena korelacija.

Thomas J. Meyers je izvedel raziskavo o faktorjih vpliva na odločitev mladih, da ostanejo v skupnosti in obratno: kaj jih zadržuje, da ne podležejo skušnjavam modernega sveta. Pri tem je preučil faktorje, kot so: očetova zaposlitev, družinska dinamika, spol, urbanizacija, strogost Ordninga ter obiskovanje šol znotraj skupnosti. (internetni vir A)

Ugotovil je, da se odstotek 'dezerterjev', kot imenuje otroke, ki se niso odločili za življenje v skupnosti, zadnja desetletja zmanjšuje. Od vseh otrok, rojenih leta 1930, je skupnost zapustilo 21%, medtem, ko je ta odstotek med rojenimi leta 1960, le še 5%.⁸

Zanimivo je vprašanje, kakšne so karakteristike družin, katerih otroci zapustijo skupnost.

Meyers je najprej zavrnil trditve nekaterih avtorjev o povezavi med očetovo zaposlitvijo izven doma in otrokovo zapustitvijo Amišev. Meyers trdi ravno nasprotno. Pravi, da „če bi danes morali vsi kmetovati z uporabo konjev, bi bilo število Amišev manjše.“

Ugotovil je tudi, da so mlajši otroci v družini bolj pripravljeni ohranjati tradicijo staršev kot starejši.

Največji vpliv na zapustitev pa ima zakonski stan. Večina „dezerterjev“ je namreč samskih, kar Meyers pripisuje močnemu pritisku in stigmatiziranosti samskih oseb v skupnosti, kjer je najvažnejši prispevek posameznika k družbi rojevanje in vzgoja otrok.

⁸ Navedeni podatki veljajo za zaselek Elkhart-LaGrange v Indiani, kjer se je število Amišev v letih od 1964 do 1988 povečalo s 5000 na kar 11000.

Glede na spol, pa je več „dezerterjev“ med moškimi, na kar vpliva večja svoboda in hkrati več možnosti, ki jih imajo mladi fantje pri spoznavanju zunanjega sveta.

Število tistih, ki podležejo skušnjavi svetovljanstva, povečuje tudi življenje v bližini manjših mest oziroma v manj ruralnih predelih ter progresivnost⁹ Ordnunga neke skupnosti.

Kot vsi roditelji v kateri koli družbi, tudi Amiši želijo, da njihovi otroci internalizirajo osnovne vrednote njihovega načina življenja. Njihova skrb se ne kaže le v tem, da njihovi otroci ne bi postali 'English', temveč tudi v tem, da bodo tako duhovno za vedno izgubljeni. Starši se čutijo odgovorne Bogu, da vzgojijo otroke v veri. Če jim to ne uspe, omadežujejo celotno cerkev. Če izgubijo enega otroka, ki zapusti cerkev, pomeni, da so izgubili upanje, da bodo skupaj v večnem življenju v nebesih (Huntington, 1992).

Odločitev o zapustitvi skupnosti si Amiši razlagajo kot odločitev, ali staršem zlomiti srce in jih osramotiti pred Bogom in cerkvijo. Zahteve po konformnosti posameznika so namreč v tej skupnosti precej visoke in tako močan družbeni pritisk je za nekatere preveč dušeč. Tudi to je lahko eden od razlogov za zapustitev skupnosti.

3.2.3. *Krst– opis obreda*

V nadaljevanju bom opisala obred krsta ter dogajanje pred njim, saj gre za enega najpomembnejših dogodkov v življenju vsakega Amiša.

Priprave na krst sledijo spomladanskemu obhajilu. V nedeljskem jutru se duhovnik sestane z vsemi, ki se želijo pridružiti cerkvi. Taka srečanja (predavanja) se v dobesednem prevodu imenujejo »slediti cerkvi« in so med majem in avgustom 6–8-krat vsakih 14 dni. Na teh srečanjih mladi spoznavajo dogodke iz Biblije in se preko njih učijo pravega odnosa do Boga in skupnosti. Pristop vsakega novega člana k cerkvi mora predhodno odobriti celotna skupnost.

Pri krstu se poudarja hoja po »ozki in trnovi poti«, kar naj bi predstavljalo življenje v taki skupnosti. Hkrati pa tudi možnost tudi možnost, da se lahko sleherni premisli in odstopi od krsta. Amiši so prepričani, da je bolje ne zaobljubiti se, kot pa to storiti in kasneje v življenju to dano obljubo kršiti. Ravno iz tega razloga se »kandidati« za krst dan pred končnim

⁹ Kot progresivnost je mišljeno dovoljevanje uporabe sodobnih strojev v kmetijstvu in ohlapnost discipline.

obredom še enkrat srečajo z duhovniki, kjer jim je še zadnjič ponujena možnost, da se premislijo, če tako želijo. Fantje morajo poleg ostalega obljubiti, da bodo sprejeli dolžnosti duhovnika, če bi jih za to kdaj določili oziroma izbrali. Hostetler takole opisuje sam potek obreda:

V nedeljo zjutraj (običajno septembra) se člani zberejo v enem od skednjev, kjer tudi običajno potekajo nedeljske maše. Klopi v skednju so polne; ženske na eni in moški na drugi strani. Zbor poje pesmi; med posameznimi himnami vlada med prisotnimi globoka tišina, v zraku pa vonj po senu ter zvoki ptic in mrčesa. Med petjem vstopijo »kandidati« za krst in zasedejo mesta v osrednjih klopih. Sedejo s sklonjenimi glavami, v globoki meditaciji in premišljevanju, saj gre za izredno svečano priložnost. Njihove obleke so strogo uniformirane. Vstopijo duhovniki; večkrat so tu tudi dekani in škofi, ki pridejo na ta poseben obred iz drugih okrajev. Takoj ko sedejo, zbor preneha s petjem. Sledita dve daljši pridigi in po dveh urah potrpežljivega čakanja nastopi vrhunec dneva, ko se duhovnik obrne h 'kandidatom' in jih osebno nagovori, naj pokleknejo. Postavi jim nekaj preprostih vprašanj in vsak od njih da pritrdilen odgovor. Ostali prisotni nato vstanejo za molitev. Škof, dekan in njegova žena se približajo klečečim krščencem ter nadaljujejo s krstom. Dekanova žena odkrije dekletom pokrivala. Škof nato položi roko na glavo vsakega od njih in izgovarja besede: «V veri, katero si izpričal(-a) pred Bogom in številnimi pričami, te krstim v imenu Očeta, Sina in Svetega duha. Amen.» Dekan izlije nekaj vode v sklenjene škofove roke nad glavo posameznega krščenca tako, da mu polzi po obrazu in laseh. Ko se ta obred konča, se škof rokuje z na novo pridobljenimi člani in vsakega posebej pozdravi: »V imenu Gospoda in Cerkve ti ponujamo roko tovarštva. Vstani.« Nato preda roko vsakega od njih dekanovi ženi, ki novega člana pozdravi s poljubom na roko, tako imenovanim Svetim poljubom. Marsikdo ob tem potoči tudi kakšno solzo, saj so tako postali polnopravni člani skupnosti z vsemi pripadajočimi pravicami in privilegiji. Po štirih urah se obred zaključi z molitvijo ter petjem pesmi (The Amish society, 1993:79).

3.3. Vrednote in Ordnung

Amiši verjamejo, da se predano versko življenje najlažje živi v tesno povezanih, močnih družinskih skupnosti na podeželju. Zanje so najvišje vrednote dom, družina, cerkev in skupnost. Prepričani so, da Bog želi, da njegovo ljudstvo živi v medsebojni ljubezni znotraj tesno prepletenega bratstva vernikov. Poudarjajo vrline, kot so: čistost, predanost, iskrenost in

zvestoba. Njihova želja je živeti tiho, ponižno življenje in skupno graditi cerkev oziroma skupnost.

Družbo Amišev prežemajo skupne vrednote; kolektivno blagostanje ter skupno dobro presegata posameznikove pravice, ambicije ter osebne dosežke. Na vrhu vseh vrednot so lastnosti, ki bi v naši družbi pristale na dnu seznama cenjenih značajskih lastnosti: samozatajevanje, skromnost, pohlevnost in ubogljivost. Medtem ko mi, 'moderni' ljudje, verjamemo, da prinaša srečo čim večja osebna svoboda, so Amiši prepričani, da je mogoče resnično zadovoljstvo črpati le iz odpovedi samemu sebi v dobro skupnosti in nekim višjim ciljem. Le tako naj bi človek našel svojo pravo identiteto, smisel ter občutek varnosti in pripadnosti.

Za Amiše se idealna verska skupnost lahko gradi le na temelju *Gelassenheita*. Ta nemški termin so uporabljali anabaptisti in pomeni samoodrekanje, samozanikanje, notranjo zbranost in zadovoljstvo.

Urejenost njihovega življenja pa izhaja iz implicitne avtoritete *Ordnunga*, kar v nemškem jeziku pomeni red, ureditev. Ordnung se ohranja v ustnem izročilu; je nenapisan niz pravil obnašanja in delovanja. Vključuje tako zapovedi kot tudi prepovedi. Kot pravila jih potrdijo s konsenzom voditeljev in članov na posebnem sestanku, ki ga skličejo dvakrat letno.

Razlikovati pa je potrebno med predpisi, ki so bili sprejeti na posebnih konferencah skozi zgodovino od 16. stoletja naprej (napisana pravila), ter sodobnim Ordnungom vsakega posameznega cerkvenega okraja (ustna pravila). Ordnung torej urejuje življenje Amišev na lokalni ravni, saj Amiši, za razliko od večine ostalih krščanskih sekt, ne poznajo centralne avtoritete. Ordnung razjasnjuje, kaj je posvetno in grešno. Posvetno namreč za Amiša pomeni grožnjo 'izgubljenosti'. Nekatera pravila so neposredno podprta z besedili iz Biblije, nekatera pa ne. Pravila Ordnunga otroci ponotranijo kot samoumevne predpostavke o tem, kaj pomeni biti Amiš. Ta pravila zaobjamejo ogromno aspektov življenja—od uporabe tehnologije v kmetijstvu, dekoracij v hiši, opreme vozov,... do aktivnosti v prostem času. Od časa do časa cerkveni voditelji s privolitvijo članov pregledajo Ordnung in se odločajo o posodobitvah ter usklajevanju s spremembami v okolju. Kljub temu pa velja poudariti, da pravilo, sprejeto v Ordnung, velja vsaj nekaj let, preden se lahko spremeni ali kakor koli popravi.

Ločenost od sveta pomeni zanje drugačnost od sveta. Biti drugačen je pomembnejše od tega, kako biti drugačen. Zato Amiši čutijo določeno povezanost z ostalimi anabaptističnimi skupinami, ki se v določenih stvareh razlikujejo od njih samih, vendar pa ohranjajo ločenost od sveta. Ne motijo jih tudi različna pravila, ki obstajajo v drugih amiških skupnostih. Kongregacija je tista, ki mora sprejeti konsenz o načinih drugačnosti. Zato morajo člani, preden prejmejo obhajilo, dvakrat letno izpovedati enotnost. Tak soglasen izraz enotnosti pomeni zadovoljstvo z Ordnungom, mir med člani ter pomiritev z Bogom.

Lahko sklepamo, da je v skupnosti, kjer je primarni cilj ostajati izven tega sveta in družbenega reda, veliko tabujev ter simboličnih običajev, čeprav se razlikujejo med skupnostmi. Hostetler navaja kot univerzalne norme Amišev v ZDA in Kanadi naslednje: življenje brez elektrike iz javne napeljave, brez telefonov, brez sistema centralnega ogrevanja, brez avtomobilov¹⁰, brez traktorjev s pnevmatikami. Pri prevzemanju prvin zunanjega sveta velja, da če neka nova ideja ali izum ne pripomore k ohranjanju preprostega življenja in trdnosti družine, je po njihovem mnenju zla in jo bodo najverjetneje zavrnil. Za Amiša pomeni svetovljanstvo (posvetnost) iskanje komforta, ljubezen do materialnih dobrin in vsakršna dejavnost, ki kaže človekovo vzvišenost (Hostetler, 1993:22).

Zelo pomembna je tudi njihova zapoved preprostega oblačenja, ki je le eden od separacijskih mehanizmov¹¹. Vsi moški in ženske so oblečeni približno enako: v preprosta, temna oblačila, saj se z obleko in sploh celotnim izgledom izraža ponižnost Bogu. Obleka je za Amiša simbol enotnosti in skupnosti ter kaže posameznikovo starost, spol ter položaj v družbi.

Moški mora nositi klobuk, preprosto črno obleko brez zunanjih žepov ter naramnice. Ker Amiši ne smejo nositi nakita (niti poročnih prstanov), si moški ob zaroki začne puščati gosto brado, ki je znak, da je poročen. Za žensko je prepovedana obleka iz kakršnega koli svetlečega materiala ali oprijetega kroja. Obleka mora biti dolga, ob določenih priložnostih mora nositi predpasnik, šal ali pokrivalo določene barve in velikosti. Pri ženskih oblekah je dovoljeno malo več barvne raznolikosti kot pri moških, le da so barve enotne in tekstil brez vzorca. Najbolj simboličen kos garderobe pa je žensko pokrivalo—tako imenovani *Kapp*, ki mora biti za poročene ženske bele, za samske pa črne barve.

¹⁰ Amiš sicer ne sme imeti v lasti avtomobila, lahko pa najame avto in šoferja, če potrebuje prevoz v bolj oddaljene kraje.

¹¹ Zanimivejši separacijski mehanizem je pri Amiših tudi nastavitev ure. Nastavljajo jo (odvisno od poletnega ali zimskega časa) eno uro nazaj ali pa pol ure naprej, le da ne gredo v korak z ostalim svetom (Hostetler, 1993:111).

Pomembno je tudi, kako si Amiši strižejo lase. Tako ženske kot moški morajo imeti dolge lase: moški pristrižene malo pod ušesi, ženske pa neostrižene. Življenjsko pravilo je tudi prepoved kakršne koli izobrazbe po osnovni šoli, o čemer bo v nalogi več v poglavju o izobraževanju.

Poleg sredstev separacije ponuja Ordnung tudi načine, kako se spopasti z naravno človeško tendenco po vzvišenosti in manipulativnosti, in sicer skozi individualno podreitev volji skupnosti, kar nakazuje naslednji stavek: »Razdiralna in nevarna nagnjenja, kot so sebičnost, osebna moč, bogastvo in status, se tako prelijejo v družbeni red ljubezni in bratstva«(Hostetler, 1993:84).

V knjigi Hostetler navaja izjavo nekega amiškega duhovnika: „Spoštovanje Ordnunga ima za posledico mir, ljubezen, zadovoljstvo, enakost in enotnost. Ustvarja željo po bližini in tovarištvu. Povezuje zakone, krepi družinske vezi, da ljudje lahko živijo, delajo in častijo skupaj, izolirani od sveta« (Hostetler, 1993:84) . O nespoštovanju Ordnunga pa Joseph Bailer v Hostetlerjevi knjigi pravi:

„Vedno bodo med nami člani, ki krivijo Ordnung, če postanejo žrtve greha. Uporniški član ga bo označil kot zakon, ki ga je naredil človek brez svetopisemske osnove. Imamo manjšino, ki se upira Ordnungu. Poslušnost pa spada k Ordnungu, saj je simbol, ki govori o tem ali posameznik ljubi cerkev ali ne. Nekdo je lahko v cerkvi ali pa je zunaj nje. Ne obstaja neka zlata sredina. Kljub temu da se zunanjemu opazovalcu Ordnung zdi zakon, suženjstvo, zatrtje...pa človek, ki se je naučil živeti v skladu z njim, ceni njegovo vrednost. Človeku daje svobodo srca, duševni mir ter čisto vest. Taka oseba ima dejansko več svobode, izbire ter prednosti, kot tista, ki bi bila zavezana zunanjemu svetu«(Bailer v Hostetler, 1993:84).

3.4. Shunning kot oblika ostrakizma

3.4.1. Ostrakizem

Kot vsak družbeni sistem so tudi Amiši razvili učinkovite mehanizme za sankcioniranje deviantnega obnašanja. Meredith McGuire pravi, da je „...družbena kontrola nad deviantnimi posamezniki v majhnih prepletenih skupnostih ali verskih skupinah lahko zelo močna. Ker je

religija pogosto izvor družbenih norm in vrednot, je pogosto pomemben agent pri družbenem odgovoru na deviantno vedenje. Dejanja deviantne osebe so videna ne le kot škodljiva za skupino, ampak tudi kot kršitev tistega, kar je za neko skupino sveto"(McGuire, 1992:191). Iz navedenega razloga je potrebno takega posameznika odstraniti iz skupine, kar imenujemo ostrakizem. Po definiciji gre za socialno obliko zavrnitve, ki jo družbene skupine uporabljajo, da zavarujejo kontinuiteto svoje kohezivnosti.

Ostrakizem ima znotraj kulture Amišev obliko ukrepa, ki se imenuje *shunning* ali *Meidung*.

3.4.2. *Shunning*

Amiši pri zagotavljanju čistosti in neomadeževanosti cerkve strogo sledijo svoji anabaptistični tradiciji. Anabaptisti verjamejo, da v religijo sodijo le neomadeževani ljudje ter da je treba tiste, ki zapadejo v greh, izobčiti. Prav običaj *shunninga* je poleg običaja umivanja nog povzročil ločitev Amišev od švicarskih menonitov.

Menno Simons je bil prvi, ki je v 16. stoletju zahteval, da se iz skupnosti izključi ljudi, ki:

- živijo v grehu, za kar se je najverjetneje štelo prešuštvovanje in druge kršitve cerkvenih zapovedi ;
- povzročajo delitev znotraj cerkve ter
- učijo napačno doktrino (iz *The complete writings of Menno Simons* v Hostetler, 1993:85).

Izobčenje izvajajo šele, ko prestopnika opozorijo, a se kljub temu ni želel odreči svojemu prestopku, uporništvu ali hereziji. Ne pojmuje se, da gre za žalitev ali ponižanje grešnega, temveč za poskus, da grešnik sam izpraša svojo vest in se pokesa. Pri tem se Amiši opirajo na sledeč odstavek iz Biblije:., *Če tvoj brat greši, pojdi in ga posvari na štiri oči. Če te posluša, si pridobil svojega brata. Če pa te ne posluša, vzemi s sabo še enega ali dva, da se vsa zadeva ugotovi po izjavi dveh ali treh prič. Če jih ne posluša, povej Cerkvi. Če pa tudi Cerkve ne posluša, naj ti bo kakor pogan ali cestninar"* (Evangelij po Mateju, 18:15-17).

Kdor javno prizna svoje napake in jih obžaluje, je torej sprejet nazaj v skupnost. Kljub temu pa je *shunning* boleča izkušnja za vsakega, ki ga doleti, saj vključuje tudi prepoved druženja s svojo lastno družino. Gre za namensko izogibanje določenega posameznika, ki temelji na

svetopisemski zapovedi, naj se z grešnikom, ki se ni pokesal, člani ne družijo niti jedo skupaj z njimi za isto mizo (Huntington, 1992:12). Če je z izobčenjem kaznovan eden izmed zakoncev, morata začasno prekiniti zakonsko zvezo, dokler se grešnik ne pokesa in je sprejet nazaj v cerkveno skupnost. Posameznikova zaveza Bogu je za Amiša vsekakor pomembnejša kot zaveza družini.

Med današnjimi Amiši obstajajo različni pogledi na *shunning* in to je—glede na strogost tega ukrepa—pripeljalo do oblikovanja različnih vej. Poleg vzdrževanja discipline in čistosti cerkve služijo taki ukrepi tudi primarnemu cilju Amišev preprečiti, da bi člani »zdrsnili« v zunanji svet ali v drugo religijo. Članom, ki želijo posedovati avto, radio in druge (po njihovem mnenju nepotrebne) ugodnosti modernega sveta, preti nevarnost izobčenja. Vse to se nanaša tudi na starše, ki želijo svoje otroke šolati izven skupnosti, in na vsakega, ki pridobi višjo izobrazbo, kot jo nudijo šole znotraj skupnosti.

Cilj tega je v zaščiti skupine pred člani, ki so kršili norme te skupine in so zagrešili nekaj, kar je v skupini označeno kot škodljivo. Številni odstavki iz Nove zaveze kažejo, da ta so ta ukrep prakticirali že zgodnji kristjani in na te spise se sklicujejo tudi današnji zagovorniki omenjenega ukrepa. Za Amiše so pri tem najpomembnejši naslednji odstavki:

- „*Pisal sem vam, da se ne smete družiti s takim, ki sebe imenuje brat, pa je nečistnik ali lakomnik ali malikovalec ali obrekljivec ali pijanec ali ropar. S takimi niti ne jejte skupaj. Sicer pa, čemu naj bi jaz sodil tiste, ki so zunaj? Mar ne sodite vi le tiste, ki so znotraj? One zunaj bo sodil Bog. Izločite hudodelneža iz svoje srede!*“ (Pismo Korinčanom, 5:11-13).
- „*Opominjam pa vas, bratje, varujte se tistih, ki delajo razprtije in pohujšujejo v nasprotju z naukom, v katerem ste bili poučeni. Izogibajte se jih!*“ (Pismo Rimljanom, 16:17)
- „*Če kdo pride k vam, pa ne prinaša tega nauka, ga nikar ne sprejemajte v hišo in ga ne pozdravljajte. Kdor ga pozdravi, je namreč soudeležen pri njegovih hudobnih delih.*“ (2. Janezevo pismo, 10,11).

3.4.3. Učinki ostrakizma na posameznika

Zavrnitev, ki je v ozadju ostrakizma, je po mnenju Margaret Gruter globoko zakoreninjena v človeški naravi in naj bi skozi evolucijo postala močan faktor pri organiziranju družbenih struktur ter zagotavljanju stabilnosti družbene organizacije. Ta osnovni človeški način reševanja nekaterih družbenih problemov je močnejši od vseh sekularnih zakonov."(internetni vir C)

Pri shunningu gre za obliko družbene in psihološke zavrnitve s strani lastne družine in tistih, ki so posamezniku najbližji. Psihologi so ugotovili, da ima taka oblika zavrnitve dolgotrajne psihične učinke na posameznika.

Velja pa tudi, da so mehanizmi družbene kontrole, kot je ostrakizem, lahko dvorezen meč in lahko vodijo v razkol neke skupine. Za posameznika pa je shunning še posebej problematičen v primeru, ko se ne pokesa in vidi svojo izobčenost kot popolno krivico.

Proces *Yoder*, ki se je odvijal leta 1947 v državi Ohio je pokazal kakšen ogromen vpliv ima izločitev osebe iz njegove sorodstvene skupine ter dokazal, da je posameznik v primeru, če shunninga ne sprejme in se ne pokesa, popolnoma nemočen pri iskanju zadoščenja znotraj skupnosti. Hkrati se je s tem procesom pokazalo, da vendarle posameznik ima nekaj moči, v kolikor država ni teokratska.

Andrew Yoder je na sodišče vložil tožbo proti štirim predstavnikom Amišev zaradi svoje ekskomunikacije in shunninga. Pridružil se je namreč bolj liberalni skupini, ki je dovoljevala posedovanje avtomobila. Pri tem se je skliceval na svojega bolnega otroka, ki je večkrat potreboval prevoz v bolnišnico. Kljub temu so ga izobčili ter socialno izolirali. Pri tem je utrpel tudi finančne izgube, saj mu je bilo onemogočeno delo na kmetiji, ki ga je opravljal znotraj svoje družine. Družini pa je bilo prepovedano vzdrževati z njim vsakršne socialne stike. Od skupnosti je zahteval odškodnino 40.000\$.

Obtoženi predstavniki skupnosti niso niti poskušali zagovarjati svojega moralnega stališča, saj naj bi po njihovem mnenju božji zakoni ne potrebovali nobene razlage.

Sodišče je ugodilo Yoderju ter zahtevalo, da se konča bojkot zoper njega. Prepovedalo je vsakršno izogibanje ali izobčenje, kar bi Yoderju vzelo pravico do verske svobode ter ga prikrajšalo za poslovne in socialne odnose z ostalimi pripadniki skupne cerkve. Dobil naj bi zahtevano odškodnino, ki pa so jo morali nasilno pridobiti z zaplenitvijo in prodajo posesti štirih obtoženih predstavnikov skupnosti. Yoder je tako sicer prejel manjšo finančno odškodnino, a izolacija se je nadaljevala. Pokazalo se je, da moč sankcije ostrakizma oziroma

shunninga ni toliko v izobčenju Yoderja, ker je zapustil skupino, temveč je pomembnejša grožnja dejanskega shunninga ostalih članov skupnosti, ki bi stopili v kontakt z njim.

4. ŽIVLJENJE V SKUPNOSTI

4.1. Značilnosti populacije

4.1.1. Organizacijska struktura

Skupnost Amišev najdemo na različnih geografskih lokacijah, vendar ne kot osamljene in skrite vasi. Kmetije Amišev ležijo razpršene okrog manjših podeželskih mest, ob avtocestah ter pomešane med kmetije angleško govorečih družin.

Amiši so v ZDA razvili edinstveno strukturo skupnosti, ki ima poleg gospodinjstva (tipično ga sestavlja zakonski par z otroki) še naslednje sestavne enote:

- *Zaselek* sestavljajo družine, ki živijo v sosedstvu– v neposredni bližini. Lahko je majhen, vključuje le nekaj družin, ali pa se razteza skozi več okrožij. Velikost zaselkov torej ni omejena.
- *Cerkveni okraj ali okrožje*–To je kongregacija, obredna enota, ki obsega specifično geografsko območje znotraj zaselka. Velikost okraja je določena s številom ljudi, ki jih lahko sprejme neko poslopje, namenjeno bogoslužju. Je samostojno telo, ki ima obredno in institucionalno funkcijo, ki sta okrepljeni še z funkcijo opravljanja bogoslužja. Geografske meje okraja so stvar sporazuma med voditelji in člani ter potekajo po cestah, potokih, električnih vodih ali manjših hribovjih. Na ravni okraja lahko izvajajo krst, poroko, mašniško posvečenje in pogrebe, kljub temu pa nekateri obredi in družbene dejavnosti potekajo v okviru več sosednjih okrajev (npr. pomoč pri gradnji skednjev ali druge oblike vzajemne pomoči...). Člani in njihove družine morajo obiskovati nedeljske maše v okraju, kjer živijo–torej v "domači cerkvi". Član je lahko kaznovan z izobčenjem le s strani lastnega okraja in ne neke zunanje avtoritete. Mladi pa se lahko sestajajo in tudi poročajo z osebami iz drugih okrajev in

tudi družine imajo sorodnike v različnih zaselkih in sosednjih okrajih.. Preko sorodstvenih vezi in številnih neformalnih stikov je okraj bistven del širšega zaselka in pogosti medsebojni obiski sorodnikov in prijateljev nadomeščajo formalne odnose med okraji. Okraji, ki so "pobrateni" med seboj na osnovi skupnih pravil oziroma enake discipline, tvorijo zvezo. Vsaka kongregacija izbere svoje voditelje, običajno enega škofa, dva pridigarja in enega dekana. Te doživljenjske funkcije so jim dodeljene z žrebom na podlagi predhodnih nominacij s strani članov skupnosti. Svojo dolžnost od tu naprej opravljajo brez kakršnihkoli priprav ali dodatnega izobraževanja in zanjo ne prejema plačila.

- *Zveza*– Zveza je izključno obredna skupina. Njena formacija izhaja iz liberalno-progresivnega interpretiranja discipline. Zveze se med seboj razlikujejo le po manjših simbolnih značilnostih, zato jih zunanji opazovalec težko razloči. Večje naselbine so razdeljene na več zvez. Najbolj ortodoksni so "Swartzentruber", "Andy Weaver" in med vsemi najbolj znani "Old Order Amiši", ter progresivni "New Order Amiši" in najbolj modernizirani "Beachy Amiši", ki dovoljujejo celo uporabo avtomobilov. Razkoli znotraj Amišev so se dogajali nasploh na podlagi večjega ali manjšega obsega sprejetih 'svetovljanskih' prvin v svoja občestva. (Kraybill, 1994).

Pripadniki razvrščajo druge skupine Amišev glede njihove stopnje svetovljanstva oziroma posvetnosti na 'nizke' in 'visoke' cerkve. 'Nizke' cerkve so najbolj preproste in ponižne, strogo disciplinirane, medtem ko so 'visoke' cerkve zrahljale svojo disciplino in nekatere sprejele tudi dosežke tehnologije. Tabela na naslednji strani kaže razlike med skupnostmi glede na uporabo tehnologije v vsakdanjem življenju.

Tabela 2: Zveze in njihova uporaba tehnologije (Vir: povzeto po Kraybill, 1994)

Tehnologija	Swartzen- truber	Andy Weaver	Old Order	New Order
Centralno ogrevanje	Ne	Nekateri	Da	Da
Pomivalni stroj	Da	Da	Da	Da
Plinska napeljava	Ne	Ne	Ne	Da
Traktor za oranje...	Ne	Ne	Ne	Ne
Traktor s pnevmatikami	Ne	Ne	Ne	Da
Traktor kot prevozno sredstvo	Ne	Ne	Ne	Da
Električni generator	Ne	Ne	Ne	Nekateri
Lastništvo in vožnja avtomobila	Ne	Ne	Ne	Ne
Privatni telefon	Ne	Ne	Nekateri	Da
Kolo	Ne	Ne	Da	Da
Plinski hladilnik	Ne	Ne	Da	Da

Ne-ni dovoljeno, Nekateri- sprejeto v 10-50%okrožij, Da- brez omejitev

4.1.2. Jezik

Čeprav so bili Amiši migranti iz treh evropskih držav: Švice, Francije in Nemčije, je danes njihov pogovorni jezik presenetljivo enoten. Najverjetneje je to posledica dejstva, da so bili njihovi različni izvorni jeziki znotraj iste(germanske) jezikovne skupine, (Hostetler, 1993:241).

Jezik Amišev se imenuje *Pennsylvania Dutch*. Vendar se beseda Dutch ne nanaša na angleški izraz za 'Nizozemsko'. Dutch je popačenka narečne besede Deitsch, kar pomeni 'nemški'.

Amiši pravzaprav govorijo tri distinktivne jezike:

- Pensylvania Dutch, ki je primarno le govorni jezik v družini in ob vseh neformalnih priložnostih. Je materni jezik otroku, rojenemu staršem Amišem. Bil naj bi distinktivno narečje nemškega jezika in ne le njegova popačena različica.
- Visok nemški jezik, katerega pasivno znanje se kaže pri branju Biblije ter citiranju njenih odstavkov brez razpoznavnega naglasa. Uporabljajo ga pri nedeljskih srečanjih in drugih formalnih obredih.

- Angleški jezik, ki ga Amiši lahko berejo, pišejo in govorijo. Otrok se s tem jezikom prvič sreča ob vstopu v šolo. Uporablja se pri stikih z 'English'.

4.1.3. Starostna in spolna struktura

Starostna in spolna struktura Amišev se razlikujeta od ostale ruralne populacije v ZDA. Med Amiši je kar polovico manjši delež populacije nad 65 let, kot ga najdemo zunaj njihovih skupnosti. Imajo pa še enkrat večje število mlajših od 20 let (Hostetler, 1993). Taka starostna sestava družbe ima vsekakor pomembne ekonomske in družbene posledice.

4.1.3. Posebnosti populacije

Amiši živijo v zaprtih, od sveta ločenih skupnostih, zato so se s časom pri njih razvile določene, predvsem genetske posebnosti in značilnosti. Tako lahko o njih govorimo že kot o *psevdovrsti*.

E. Erikson je s konceptom psevdovrste pokazal na dejstvo, da je človeštvo v biološkem smislu ena vrsta, v dejanskosti pa je razdeljeno v skupine, ki si med seboj z različnimi kulturnimi, etničnimi ali religioznimi sredstvi začitajo in zaostrejuje ločnice med seboj (Južnič, 1987). Ko je prokreacija družbeno in kulturno regulirana, kot je to primer separacijskega mehanizma endogamije¹² znotraj skupnosti Amišev, gre po Južničevem mnenju za socialno selekcijo. To pomeni, da se z družbenimi normami uravnava genetski pretok.

Hostetler pa ugotavlja, da populacija Amišev ne nastopa kot ena sama zaprta genetska populacija. Znotraj nje obstaja več skupnosti, v katerih obstajajo endogamne prokreacijske vezi, kar zmanjšuje cirkulacijo genov. Posledično so lahko fiksirane določene lastnosti, lahko tudi patološke dednosti. Te naj bi bile indikator razločevanja med temi skupinami. V okrožju Lancaster, drugi največji skupnosti Amišev v Ameriki najdemo ekstremno veliko število primerov pritlikavosti. Do leta 1964 naj bi jih bilo odkritih vsaj 52 primerov Ellis-van Creveldovega sindroma (ene od oblik pritlikavosti), kar je enako kot število odkritih primerov po celem svetu (1993:328). Poleg pritlikavosti se pojavljajo še razne oblike duševne

¹² Endogamija je sklepanje zakonske zveze znotraj neke socialne skupine.

zaostalosti, motnje presnove ter krvne bolezni, kot je na primer hemofilija, ki je pogosta predvsem med pripadniki Amišev v Ohio.

Število samomorov je pri Amiših višje med moškimi kot med ženskami ter višje med mlajšo populacijo kot med starejšo. Obstajajo pa lahko velike razlike med posameznimi skupnostmi. V okrožju Lancaster pa naj bi bilo polovico manj samomorov kot jih je med ostalo ruralno populacijo v istem okrožju. (1993:333).

4.2. Ekonomija

Primarna zaposlitev med Amiši je kmetijstvo, saj ima zemlja zanje poseben, duhovni pomen. Zemlja je po njihovem prepričanju v lasti Boga, njihova naloga pa je, da zanjo skrbijo in jo negujejo.

Njihova značilna usmerjenost v poljedelstvo se je začela s preganjanjem anabaptistov v nerodovitna področja, kjer so za obstanek morali razviti nove načine kmetovanja. Namesto da bi do konca izkoristili zemljo in se odselili, ko je rodovitnost padla, so razvili načine, kako ohranjati njeno rodovitnost in tako še danes veljajo za vzorne in skrbne kmetovalce. Po prihodu v Ameriko so kupovali manjše posesti, ki so jih lahko obdelovali v krogu družine. Amiš ne kmetuje, da bi zaslužil denar, temveč da preživi sebe in družino ter pomaga ohranjati skupnost z najmanjšo možno vpletenostjo zunanjega sveta. Kmetije Amišev so zato majhne in samozadostne. Vendar pa so v zadnjih 50 letih nagli tokovi modernizacije spodkopali ta izključno agraren značaj Amišev.

Naraščanje cen zemljišč, širjenje predmestij, naraščanje turizma pa tudi spremembe v kmetijski tehnologiji in razni državni odloki so Amiše prisilili, da so za preživetje začeli delati izven doma in kmetije, kar pa predstavlja velik izziv za ohranitev njihovega načina življenja.

Amiši hranijo denar v bankah kot večina Američanov. Plačujejo vse državne davke razen davka za socialno varnost, saj tudi ne prejemajo nikakršne socialne pomoči od države. V skupnosti, kjer je tako zelo pomembna vzajemna pomoč in dobrobit vsakega pomoči potrebnega člana, je za ostarele dobro poskrbljeno s strani sorodnikov ali celotne skupnosti.

4.3. Izobraževanje

Izobraževalni sistem Amišev je edinstven in spominja na šolstvo 19. stoletja. Mogoče se zdi navzven neustrezen za današnji svet, vendar je popolnoma usklajen s skupnostjo Amišev, saj uspešno pripravi mlade na njihove bodoče vloge v tej družbi. Njihov lasten sistem šol služi kot pomemben način preprečevanja socializacije s strani zunanjega sveta in vzdrževanja družbene kontrole nad mladimi, tako da ostanejo razpoznavno drugačni od ostalih. Še pred 50 leti so otroci Amišev obiskovali javne šole v ruralnih predelih, kjer so živeli. To so bili časi, ko je bila primarna zaposlitev kmetijstvo in Amiši niso imeli zadržkov glede pošiljanja otrok v javne podeželske šole. Pa tudi stik z ostalimi 'English' otroki je bil do neke mere zaželen. V takih šolah je bil vsak otrok obravnavan kot del skupine in ne kot individualna in edinstvena osebnost. Pesmi, ki so se jih učili, so bile večinoma verske. Poleg tega so se otroci naučili še osnov pisanja, branja in računanja. Šola je bila torej za Amiše sprejemljiva, čeprav nekatere vsebine niso bile niti pomembne niti koristne za njihov način življenja.

Vse to pa se je spremenilo po letu 1921, ko je država začela množično združevati podeželske šole v večje javne šole. Sprejet je bil tudi zakon, po katerem morajo otroci v nekaterih državah obiskovati šolo celo do 18. leta starosti (Hostetler, 1993). Starši Amišev so se temu ostro uprli, zaradi česar so bili nekateri privedeni pred sodišče in zaprti. Branili so se z razlago, da bi srednja šola s predavanjem evolucije in spolne vzgoje ogrozila njihove moralne in verske vrednote. Poleg tega bi bil tako otrok večino dneva izven doma in skupnosti ter izpostavljen 'zunanjim' vrednotam. Zato so se pojavile prve šole Amišev. Zgradili in z njimi upravljali so starši otrok. Vendar za delovanje niso imele nikakršnih dovoljenj s strani oblasti. Tako so starši kršili državni zakon, zaradi česar so bili večkrat aretirani in zaprti (Huntington, 1992).

Spremembe je prineslo šele leto 1972, ko je vrhovno sodišče v znamenitem procesu *Wisconsin vs. Yoder* odločilo, da imajo Amiši vso pravico izobraževati svoje otroke na način, za katerega mislijo, da je najprimernejši za ohranitev njihove kulture. V vsakem primeru pa naj bi vsak Amiš dokončal obvezno 8-letno osnovno šolo. Po tem letu je število majhnih šol v upravi Amišev še bolj strmo naraščalo (Huntington v Kraybill, 1994:85).

Šole Amišev so stavbe z enim samim razredom v katerem poučuje neporočena ženska, ki razen osmih razredov osnovne šole nima nikakršne dodatne izobrazbe. Pomembnejše je, da je

vzorna članica skupnosti, s katero se bodo otroci identificirali in jim bo z zgledom pokazala, kakšen mora biti Amiš. Amiši se učijo angleškega jezika in računanja, v nekaterih šolah pa tudi nekaj zgodovine in geografije ali poljedelstva (Hostetler, 1993:181). Šole podpirajo religijo, ki jo učita družina in cerkev, ne poskušajo pa je interpretirati ali učiti znotraj razredov.

Amiši so ustvarili edinstven šolski program, ki je v skladu z državnimi predpisi, a še vedno ščiti otroke pred zunanjim vplivom in ohranja tradicionalen poudarek na poljedelstvu. Kot edina primerna izvora znanja priznavajo praktične poljedelske veščine in znanje o Bibliji. Njihov poudarek na uporabnem in praktičnem znanju, ki je značilen za majhne, agrarne družbe je popolnoma nasproten spodbujanju znanstvenega, kritičnega in abstraktnega mišljenja v naši družbi.

4.4. Družina

V kulturi Amišev ima družina osrednjo vlogo, saj opravlja funkcijo prokreacije, nege in socializacije. Poleg tega pa ohranja svojo avtoriteto nad posameznikom še tedaj, ko je ta že odrasel. Pomembnost družine pa se med drugim kaže tudi v tem, da se velikost okraja ne meri po številu krščenih oseb, temveč po številu družin (gospodinjstev), ki jih vključuje (Hoststler, 1993:145).

Družina Amišev je velika razširjena družina, sestavljena iz zakonskega para, otrok (povprečno sedem), starih staršev, tet, stricev in ostalega bližnjega sorodstva. Taka družina predstavlja temelj skupnosti in osnovo za blagostanje družinskih članov.

Prvi korak pri osnovanju družine je izbira partnerja. To je za Amiše še posebej pomemben proces, saj odločitev s kom se boš poročil, določa kakšno družino in življenje boš imel. Ločitev med Amiši je nemogoča, zato so kriteriji izbire partnerja še toliko pomembnejši. Dober zakonski partner naj bi bil dober partner, dober delavec, dober roditelj in dober član cerkve. Do neke mere gre za individualno izbiro, vendar se mladi lahko družijo in posledično izbirajo partnerja le v izbrani skupini ljudi. Nikakor ni sprejemljiva zveza med Amišem in 'English' in vodi celo do ekskomunikacije.

Dvorjenje se na nek način ne razlikuje dosti od dvorjenja pri Neamiših. Mladi Amiši se srečujejo na cerkvenih srečanjih, sestankih mladostniških skupin ali pa pri petju. Ko sta si dva všeč, se začneta dobivati na samem. Fant občasno odpelje dekle po končanem nedeljskem srečanju domov ali jo obiše v poznih večernih urah, ko ostala družina spi. Sicer sta na tej točki pod določenim nadzorom družine in skupnosti, vendar velja, da starši spoštujejo njuno zasebnost in se največkrat pretvarjajo, da ne vedo, kaj se dogaja. Ob tem velja še enkrat poudariti, da starši dajejo v letih adolescence svojim potomcem veliko mero svobode, da 'razširijo krila', preden se zaobljubijo življenju znotraj strogih pravil skupnosti (Hostetler, 1993).

Ko se par odloči poročiti, se njuni imeni objavi na nedeljskem srečanju nekaj tednov pred nameravano poroko. Večina porok se odvija novembra in v začetku decembra, ko je žetev že končana in ko lahko pri poroki sodeluje cela skupnost (Hostetler, 1993:192).

Poroka je pri Amiših zelo pomemben dogodek, saj 'koristi' celi skupnosti. Pomeni nov dom, nov prostor za organiziranje nedeljskih srečanj in novo družino, ki je pripravljena vzgojiti otroke na 'njihov' način. Poroka velja tudi kot obred prehoda v odraslost (Hostetler, 1993:192). Sam obred je pri Amiših preprosta zadeva. Celotna skupnost je povabljena napraznovanje, ki se ponavadi začne že zjutraj in to s štiri ure trajajočim obredom, ki vključuje dolgo pridigo in petje verskih pesmi. Dejansko poroko pa predstavlja blagoslovitev zveze s strani celotne skupnosti ter preprosta zaobljuba večne zvestobe, ki si jo izmenjata partnerja. (Glej Hostetler, 1993.)

Na poroki ni bleščečih oblek, izmenjave prstanov ali poljubljanja. Vendar so vsi oblečeni v svoja najboljša oblačila, namenjena le prisostvovanju nedeljskim srečanjem (glej Hostetler, 1993). Nevesta ob tej priložnosti nosi poseben bel predpasnik, ki ga bo poslej nosila ob nedeljah in bo izkazoval njen položaj poročene ženske.

Po obredu sledi obilna pogostitev z jedmi, ki jih s seboj prinesejo povabljene družine. Poleg tega prinesejo mladoporočencema tudi darila; večinoma so to uporabni predmeti za novi dom. Medenih tednov ne poznajo, se pa mlada odpravita na več tednov trajajočo pot, na kateri obišeeta sorodnike in prijatelje. Starši mladoporočencema ob poroki priskrbijo pohoštvo, živino in včasih tudi osnovno kmetijsko opremo.

4.4.1. Odnos med zakoncema in delitev dela

Družina je strogo monogamna in patriarhalna. V skladu z Biblijo je »mož glava družine, kot je Jezus glava cerkve« (Hostetler, 1993:150). Kljub temu pa ima po njihovem prepričanju tudi žena nesmrtno dušo in zato ni zgolj 'podaljšek' svojega moža; niti mu ni v celoti podrejena (Huntington, 1992:20). Od nje se sicer pričakuje, da bo pri vsem podpirala svojega moža, še posebej to velja pri odnosih z drugimi (otroki, starši, sosedi ali prijatelji). Mož pa mora biti do žene pozoren v vseh pogledih. (Glej Hostetler, 1993.)

Amiši zelo cenijo pomemben doprinos ženskega dela k obstoju skupnosti in mož pogosto pokaže, kako ceni ženino delo, čeprav ji le redko pokloni kompliment. (Hostetler, 1993:150). Delitev vlog znotraj družine je natančno določena na podlagi tradicije, vere in praktičnosti. Hostetler pa navaja, da je delo kljub patriarhalni družini razdeljeno bolj enakopravno, kot si marsikdo misli.

Ženine dolžnosti vključujejo skrb za otroke, kuhanje, čiščenje, vrtnarjenje, pripravljanje pridelka za prodajo na tržnici, šivanje oblek za celo družino in vlaganje hrane¹³.

„Ženska je med Amiši spoštovana zaradi svoje vloge matere, skrbne pridelovalke hrane in upraviteljice gospodinjstva. Ne glede na to, ali služi denar, je njen prispevek obravnavan kot ključen za ekonomsko preživetje skupnosti" (Kraybill, 1994:229).

Osebni odnos med zakoncema je tih, trezen in brez očitnih izrazov naklonjenosti; prav nasproten od izražanja romantične zaljubljenosti v ameriški kulturi (Hostetler, 1993:154). Pri njih je v zakonu temeljno spoštovanje, čeprav ne nujno ljubezen. Prioriteta zakoncev pa je vsekakor vzgoja otrok.

4.4.2. Otroci

Otroci so pojmovani kot božje darilo in so z zadovoljstvom sprejeti v družino in skupnost. Z dojenčkom se z veseljem ukvarja cela družina in celo skupnost. To ga za celo življenje opremi z zaupanjem vase in ljudi okrog njega. Obdobje dojenčka se konča, ko otrok shodi.

¹³Omenjena opravila zahtevajo od gospodinje ogromno truda in časa, saj naj bi se nekatere družine vsako leto oskrbele s kar 800 kozarci vložnega sadja in zelenjave. Na njihovih vrtovih pa rase tudi po 25 vrst različnih pridelkov.

Takrat vstopi v tako imenovano predšolsko obdobje (Hostetler, 1993:172), ko ga učijo spoštovanja do avtoritete, poslušnosti ter pokornosti in pri tem so starši zelo dosledni in strogi.

Otroci izkušajo veliko mero fizične svobode, ko spremljajo odrasle pri delu na kmetiji. Odrasli jih vzpodbujajo, da so tudi oni koristni in v pomoč, a od njih ne zahtevajo nalog, ki jim niso kos. Otroci se učijo preko opazovanja in oponašanja odraslih in se tako pripravljajo in 'opremljajo' za sprejem svojih družbenih vlog preko identifikacije. Zato velja prisotnost očeta za pravilno vzgojo predšolskega otroka za izredno pomembno, saj se le tako otrok lahko nauči in hkrati vzljubi delo na kmetiji, ki je osnova njihovega preprostega življenja. V tej fazi otroku še ni predstavljen svet izven meja skupnosti.

Tudi po vstopu v šolo, ostane družina primarni agent socializacije. Kadar otroci niso v šoli, se posvečajo domačim opravilom in pomagajo staršem. V taki skupnosti, v kateri je otrok obkrožen s številnimi ljudmi, ki mu služijo kot vzori, se uči na neformalen način.

Po končanem šolanju nastopi obdobje adolescence, ko za mladostnika postanejo vrstniki najpomembnejša referenčna skupina. To je obdobje že opisanega *Rumspringa*, eksperimentiranja z zunanjim svetom. V tem obdobju mladega Amiša čakata dve pomembni odločitvi: s kom se bo poročil in ali bo ostal v skupnosti. Zato je pomembno, da se nekoliko oddalji od svoje družine in celotne skupnosti ter spozna tudi svet izven nje. Vendar njegova skupnost pričakuje, da se mu bo prostovoljno odpovedal, ko se bo moral odločiti za nadaljno pot.

4.5. Integracija skupnosti skozi rituale

Religija Amišev je bolj praktična in neteološka, saj velja njihovo prepričanje, da je treba vero živeti in ne o njej govoriti (Hostetler,1993:182). Tudi meje med svetim in profanim pri Amiših ne potekajo tako, kot v naši družbi. Številnim dejavnostim, ki so v naši družbi štete kot profane Amiši podeljujejo pomen svetih in hkrati integrativnih, in lahko bi rekli, da je večina njihovega delovanja obredna, torej v funkciji integracije skupnosti.

Hostetler je obrede pri Amiših delil na dva tipa: družbene in svečane (Hostetler, 1993)¹⁴.

¹⁴ Tako razlikovanje je Hostetler povzel po Sandri I. Crank:"Gellassenheit:.,The rites of the redemptive process in Old OrderAmish and Old Order Mennonite Communities"(University of Chicago, 1977).

Družbeni obredi se nanašajo na rutinske dejavnosti, kot so: delo, oblačenje, družinski odnosi, vzgoja otrok, sorodstvene dolžnosti in medsebojno obiskovanje. Svečani obredi pa so obredi v ožjem pomenu besede, ko se skupnost zbere ob nedeljskem srečanju, krstu, poroki, obhajilu ali pogrebu. Ti obredi imajo namen okrepiti in integrirati skupnost, saj simbolizirajo temeljne potrebe skupnosti (Hostetler, 1993:209).

Pri vsakem obrednem udejstvovanju se porajajo močna čustva, tako individualna kot kolektivna. Obredi znotraj cerkvenega okraja združujejo vse družine v zavedanju skupne usode in taka kolektivna čustva podpirajo posameznika v njegovi veri. Obredna participacija tako kot v vseh človeških skupnostih razprši osebne napetosti, vliva pripadnikom zaupanje in ureja družbene odnose.

Obredi omogočajo stik skupine z izvorom moči, ki narekuje njihov pogled na svet. Za Amiše obstaja ta sveta moč znotraj vzorca skupnosti in ne zunaj nje. Zato so pri obredih zelo poudarjeni medsebojni odnosi znotraj skupnosti.

Poleg opisanih družbenih obrednih dejavnosti (obleka, družina, delo...) gojijo Amiši še druge svečane obrede, kot so: nedeljska srečanja, obhajilo in umivanje nog...

4.5.1. Nedeljska srečanja

Nedeljska srečanja so pri Amiših dejanje čaščenja, ohranjanja tradicije, obnavljanja vere in hkrati potrjevanje skupnosti. Srečanja posameznikov, so kot enotna množica vernikov, združenih v želji, da so medsebojno odvisni in hkrati popolnoma neodvisni od zunanjega sveta. To je bistvo njihovega načina življenja. Ta obred torej služi neprestanemu ponavljanju in obnavljanju načela ločenosti od sveta.

Ta srečanja si sledijo vsako drugo nedeljo in trajajo skoraj ves dan, saj se sam obred začne ob 9.00 in traja do 12.00. Sledi skupno skromno kosilo in medsebojno druženje, ki se zavleče do sredine popoldneva. Nedelja je običajno za vsakega Amiša dan pričakovanja, še posebej pa za družino, ki gosti srečanje, saj je za to potrebno kar precej priprav (Hostetler, 1993).

Posebnost Amišev je obhajanje nedeljskih srečanj na domovih pripadnikov skupnosti, saj nimajo centralne stavbe(cerkve), ki bi bila namenjena skupnim obredom. Tradicionalna praksa "cerkve na domu" izhaja iz 16. stoletja, torej začetka anabaptističnega gibanja.

Anabaptisti so se morali že na samem začetku zaradi preganjanja sestajati na skrivaj v gozdovih, po skednjih in hišah. Zato so tudi po prihodu v Ameriko ohranili in nadaljevali srečanja na domovih. Še več, svoje hiše Amiši še danes gradijo z namenom, da bo v njih potekal ta obred in da bodo lahko vanje sprejeli večje število ljudi (tudi 200 in več). Vloga gostitelja tega obreda kroži od družine do družine znotraj kongregacije, tako da posamezno družino ta dolžnost in hkrati čast doleti približno enkrat letno.

Tovrstna cerkvena ureditev je torej za integracijo skupnosti bistveno pomembna zaradi več razlogov:

- 'cerkev na domu" predstavlja dolgoročno zavezanost tradiciji in odpor do spreminjanja in konformizma z ostalim svetom. Čeprav imajo skoraj vse verske skupnosti skupna srečanja v cerkvenih stavbah, so le Amiši zavrnili tako svetovljansko potezo;
- podpira tesno povezano skupnost, ki v bistvu deluje kot velika družina. Omogoči zbirališče članov in ustvarja domače in prijetno vzdušje. Moški in ženske se družijo, otroci pa se učijo pravil družbene interakcije;
- simbolizira srečanje družin in ne zgolj srečanje njenih pripadnikov. Na ta način neguje predanost skupnosti.

4.5.2. *Obhajilo in umivanje nog*

Obred obhajila poteka dvakrat letno, spomladi in jeseni, in je eden najpomembnejših obredov za krepitev zavezanosti članov skupnosti. Ravno pogostost tega rituala je bila točka spora in razlog za odcepitev Amišev od švicarskega brethrena, pri katerem poteka obhajilo le enkrat letno.

»Obhajilo s svetimi vezmi poveže vse člane znotraj okrožja. Simbolizira enotnost cerkve, zato odsotnost tega obreda v nekem okrožju pomeni, da skupnost ni sprejela enotnega mnenja glede nekaterih ključnih vprašanj« (Hostetler, 1993:224).

Proces osebnega izpraševanja vesti se začne dva tedna pred obhajilom. Vsi odrasli člani morajo prisostvovati srečanju, ki traja pogosto ves dan. Na tem sestanku duhovniki predstavijo svoje poglede na Ordnung ter omenijo dejavnosti, ki so prepovedane ali nepriporočljive. Vsak član je vprašan, če se strinja z Ordnungom, če je v miru s celotno

skupnostjo in če ga kar koli ovira pri sprejemanju obhajila. Vsak mora priznati svoje grehe ter se pokesati, tako da je v tem smislu ta priprava na obhajilo neke vrste očiščevalni ritual. (Hostetler, 1993.)

Tisti, ki jih je v preteklosti doletelo izobčenje, so na takih srečanjih včasih sprejeti nazaj, če pokleknejo pred skupnostjo in se pokesajo (Hostetler, 1993:225). Ta pripravljalni obred je torej nadvse pomemben za vrednotenje posameznikovega obnašanja, za doseganje soglasnega mnenja ter sprejemanje deviantnih oseb nazaj v konformnost skupine.

Končni obred obhajila traja skoraj ves dan in je velika preizkušnja fizične in psihične vzdržljivosti za vsakega od udeležencev. Po vrsti pridig in petju pesmi sledi obred umivanja nog po zgledu Jezusa in njegovih apostolov – simbol popolne ponižnosti in predanosti. Ločeni po spolu si Amiši v parih drug drugemu umijejo noge in pri tem klečijo. Ko vsak par konča umivanje, si s stiskom rok in 'svetim poljubom' – tako kot pri krstu – izrazijo ljubezen in tovarištvo.

5. KAKO AMIŠEM USPEVA OHRANJATI SVOJO RAZLIČNOST?

V 20. stoletju se je število Amišev vztrajno povečevalo. po nekaterih podatkih naj bi jih bilo na prelomu tisočletja čez 140.000 (glej tabelo 2). Po mnenju sociologinje Julie Erickson naj bi bili celo ena najhitreje rastočih populacij na svetu, saj se je njihovo število večalo za kar 30-48% vsakih 10 let v zadnjem stoletju.

Razloge za tako naglo večanje njihovega števila gre vsekakor iskati v številčnosti njihovih družin, nizki umrljivosti otrok, daljšanju življenjske dobe ter prepovedi kontracepcije. Amiši namreč zavračajo vsakršno obliko kontracepcije, saj pomeni zanje otrok božji blagoslov, tako da ženska v amiški skupnosti rodi povprečno sedem otrok¹⁵. Številčnost otrok je tudi posledica vse večje uporabe sodobne medicine.

¹⁵ Ob koncu 20. stoletja naj bi se v okrožju Lancaster vsak dan rodilo 1100 otrok.

Tabela 2: Rast populacije Amišev med leti 1900-1992 (Vir: povzeto po Kraybill, 1994:9)

Leto	Št. okrožij	Ocenjena populacija
1900	32	4.800
1910	57	8.550
1921	83	12.450
1930	110	16.500
1941	154	23.100
1951	202	30.300
1961	269	40.350
1971	367	55.050
1981	569	85.350
1991	898	134.700
1992	930	139.500

Amiši uspevajo ohranjati izredno močan etnični simbolizem, ki jih razlikuje in ločuje od ostale ameriške družbe. Omeniti velja njihovo sposobnost sklepanja kompromisov z zunanjim okoljem ter preudarjeno in premišljeno sprejemanje 'neškodljivih' prvin modernosti, ki pa so bile, predvsem v ekonomskem smislu, nujne.

Za rast in ohranitev skupnosti pa ni dovolj le, da se otrok rodi, temveč da tudi ostane v skupnosti. Za vsako kulturo velja, da je njeno preživetje odvisno od zmožnosti njenih članov ohranjati njene vrednote in način življenja. Pri Amiših še vedno večina mladih ostane znotraj skupnosti ter izbere religijo svojih staršev. To pa je možno zato, ker so otroci socializirani v svet tradicionalnih vrednot njihove skupnosti.

5.1. Socializacija

Pojem socializacije na tem mestu uporabljam v smislu Bergerja in Luckmana, ki v svoji najsplošnejši formulaciji opredeljujeta socializacijo kot temeljno in vsestransko uvajanje posameznika v objektivni svet družbe. V tem procesu postaja otrok član družbe (P.L.Berger, T. Luckman, 1988).

Družina je prvi socialni sistem, v katerem otrok živi in s svojimi značilnostmi vpliva na njegovo osebnost v vseh fazah razvoja. Starši so 'pomembni drugi', ki določajo svet, ki ga mora otrok internalizirati. To je svet, ki ga 'pomembni drugi' določajo zanj in se mu kaže kot edina objektivna stvarnost. Njihove definicije njegovega položaja so mu predstavljene kot objektivna realnost. Otrok se identificira s 'pomembnimi drugimi' preko različnih načinov čustvovanja. V končni fazi postane to, za kar ga imajo ljudje, ki ga v tem obdobju obkrožajo.

Družba ponuja otroku za socializacijo le eno možnost. Svet, ki ga otrok internalizira ni eden od možnih človeških svetov, temveč edini. Zato se zdi identifikacija avtomatična in neizogibna. Berger in Luckman pravita, da "so potrebni resni življenjski pretresi, da bi se razkrojila masivna realnost, ki jo otrok internalizira v svojem zgodnjem otroštvu"(Berger&Luckman, 1988:133). S tega vidika ni težko razumeti, zakaj Amiše ne premami moderen, zunanji svet. Edina realnost, ki se jim zdi smiselna, obstaja namreč znotraj skupnosti.

5.1.1. Uspešnost socializacije Amišev

Uspešnost socializacije Amišev se kaže v deležu mladih, ki ostanejo v skupnosti. Uspešno socializiran posameznik sprejme, in ne zavrne osnovnih vrednot družbe.

Pri Amiših posameznik ni vključen v skupnost s krstom v otroštvu, zato je uspeh (verske) socializacije nadvse pomemben. V nasprotnem primeru bi bilo malo verjetno, da bi mladi zavestno izbrali življenje v tako tradicionalni, zaprti verski skupnosti. Starši nosijo veliko odgovornost pri pravilni vzgoji svojih otrok; pravzaprav se za to čutijo moralno odgovorne Bogu. Če otrok ne sprejme zaobljube krsta, se starši vselej sprašujejo, kje so v svoji vzgoji zgrešili. Njihov rek pravi nekako takole: „Pravilno vzgajaj otroka, dokler je majhen, da potem, ko bo velik, ne bo zašel s poti.“

Zaradi njihovega religioznega konteksta izhaja socializacija Amišev iz doktrinarnih prepričanj ter visokih etičnih in moralnih standardov. Predvidevajo, da bodo najboljše rezultate pridobili z načrtnim programom indoktrinacije, ki ga izredno usklajeno izvajata družina, šola in nenazadnje celotna skupnost. Otroci znotraj te skupnosti tako prejemajo jasno določena sporočila o tem, kaj je prav in kaj ne, o tem, kako se živi in kaj naj kdo misli in veruje.

Formula uspeha socializacije Amišev je tudi v tem, da imajo družina, šola in cerkev iste cilje. Staršem Amišev je nek škof naročil: „Ne zbegajmo naših otrok, temveč jim pomagajmo zapolniti njihova mesta v cerkvi in skupnosti" (Huntington, 1992).

Družina in šola torej posredujeta enotno definicijo realnosti, če uporabim jezik Bergerja in Luckmana, zaradi česar je za neuspeh socializacije le malo možnosti.

Otroci v naši družbi pa slišijo doma, v cerkvi, v šoli in širši družbi ter v medijih pogosto nasprotujoče si poglede na moralno, vrednote, definicijo uspeha...medtem ko se pri Amiših te enote znotraj socializacijskega procesa dopolnjujejo med seboj kot integrirana celota. Tako otroci Amišev– za razliko od otrok naše družbe, točno vedo kdo so in kaj bodo ter kam bodo spadali, ko odrastejo.

Otrok se pri Amiših že v predšolski dobi preko opazovanja in posnemanja staršev pri delu na kmetiji pripravlja in uči za sprejetje vlog, ki mu bodo pripadle v odraslosti. Amiši so starši, ki so vselej prisotni in verjamejo, da njihovega ukvarjanja z otroki ne more nič nadomestiti. Dnevi so zapolnjeni z igranjem okrog hiše, opravljanjem drobnih opravil, ki otrokom pomagajo razviti občutek odgovornosti. Učenje znotraj družine poteka na podlagi identifikacije preko močne čustvene navezanosti. Otroci se močno poistovetijo s poklici svojih staršev, kar kažejo tudi testi, opravljeni s pomočjo otroških risb (Huntington, 1992).

Pomembno je, da otrok občutek zadovoljstva po opravljenem delu ali nalogi čuti kot nagrado samo po sebi. Le tako se bo razdajal za dobro skupnosti, ki naj bi mu veliko tudi vračala. Že majhnim otrokom poskušajo Amiši vcepiti zavedanje o pomembnosti njihovega prispevka k ohranitvi skupnosti.

Ko Berger in Luckman govorita o uspešnosti socializacije, predvidevata, da so pri tem najuspešnejše tiste družbe, ki imajo preprosto delitev dela in majhno distribucijo znanja. V takih razmerah socializacija proizvaja identitete, ki so že vnaprej družbeno definirane in profilirane do visoke stopnje. V taki družbi je identitete mogoče subjektivno in objektivno zlahka prepoznati. Vsak je v precejšnji meri tisto, kar naj bi bil (1988:152).

Svoje učence učinkovito pripravijo na življenje v skupnosti tudi šole Amišev. Šolanje traja osem let. V tem času jih pripravijo na vloge, ki jim bodo kot odraslim pripadle v skupnosti. Te so delo na kmetiji ali v manjši tovarni ter upravljanje gospodinjstev. Učenje v šoli poteka prav tako kot v družini preko identifikacije otrok z učiteljico, ki je ponavadi primer vzorne

članice skupnosti. Tudi v šoli poudarjajo posredovanje vrlin in načina obnašanja v od sveta ločeni skupnosti.

Kritike njihovih šol izhajajo predvsem s stališča, da je mladim s prepovedjo nadaljnjega šolanja odvzeta možnost za izobraževanje na srednjih šolah in univerzah. Na ta način nimajo možnosti, da pridejo v stik z modernimi idejami in kritičnim načinom razmišljanja, da razvijejo svojo individualnost in ustvarjalnost. Kraybill govori o 'kletki za človeški potencial', kot bi jih lahko nekateri pesimistično poimenovali. Dejstvo je, da mladi Amiš v primeru zapustitve skupnosti nima izobrazbe in posledično možnosti za zaposlitev v zunanjem svetu. Tisti, ki se odločijo za ta korak, se večinoma pridružijo drugim sorodnim, a bolj liberalnim verskim skupinam, kot so na primer menoniti. Tako vseeno ostanejo znotraj konteksta, ki jim je poznan in se zaposlijo v zasebnih podjetjih so-vernikov.

Rezultat socializacije v družini in kasneje v šoli postane tako identiteta posameznika, ki je neločljivo prepletena s skupinskim občutkom identitete. Če prištejemo še grožnjo shunninga, postane jasno, da je za Amiša izredno težko ali skoraj nemogoče zapustiti skupnost. Če to stori, izgubi vse, kar mu je poznanega, stik z vsemi najbližjimi in najpomembnejše—izgubi samega sebe.

Hostetler piše, da se Amiš potem, ko je zrasel znotraj enotne, ljubeče in disciplinirane skupnosti, pozneje v življenju nikoli ne bo počutil varnega izven nje. Že kot otrok je obkrožen s številnimi 'pomembnimi drugimi', ki ga poznajo, ščitijo, imajo radi, hkrati pa mu vsi posredujejo enake vrednote in način, kaj pomeni biti Amiš. Otroku v predšolski dobi največkrat ni predstavljen svet izven skupnosti in ne spoznava ljudi, ki so 'English'. Še številne druge kulturne in družbene omejitve, kot so jezik, prepoved poslušanja radia, gledanja televizije in nenazadnje njihove lastne šole, služijo temu, da se zavaruje otroke, družine in skupnost pred vplivom tujih vrednot.

Obdobje izkušanja zunanjega sveta *Rumspringa*, daje sicer mladim vpogled v svet izven občestva trdno sklenjene skupnosti. Amiš se tako lahko od blizu sooči z drugačnimi, alternativnimi definicijami realnosti, kar pomeni, da naenkrat obstaja več možnosti, da se bo začel spraševati o smislu svojega življenja, o tem, kdo je in o možnostih različnega načina življenja. Kljub temu pa ga etnični in neverbalni značaj njihove socializacije, močna moralna vzgoja ter občutek sorodnosti zaznamujejo za vse življenje. Občutki krivde in kulturnega šoka igrajo tu pomembno vlogo in onemogočajo sprejetje novih vrednot in pravil.

Pripovedi Amišev, ki so izkusili življenje zunaj meja skupnosti, a se vselej vrnil nazaj, kažejo na njihovo dojetje zunanjega sveta. Zdel se jim je preveč prevzemajoč, preveč je bilo skušnjav in vtisov. Lahko bi jih primerjali z zaporniki, ki po dolgem času pridejo na prostost in se le s težavo spopadajo s svobodo ter 'rinejo' nazaj v zapor. Njihova prepričanja so tako ukoreninjena, da kljub užitkom, ki jim jih ponuja zunanji svet, zmagajo občutki krivde, ki jih pripeljejo nazaj v skupnost.

Nekateri pa preprosto vidijo tak način življenja kot edini pravi. "Za Amiša se vsak 'izlet' v zunanji svet zdi iluzija. Zanj je to realnost brez skupnosti in zato brez duše"(Hostetler, 1993:321).

6. ZAKLJUČEK

Študij kulturologije mi je prvič od blizu predstavil različnosti človekovega bivanja ter razvil spoznanje o tem, da vsaka družba z raznimi mehanizmi po svoje podeljuje smisel lastni realnosti. To spoznanje nujno prinaša s seboj večjo mero tolerance in hkrati objektivnosti, s katero sem se trudila obravnavati tudi kulturo Amišev.

Med vsemi verskimi in etničnimi skupinami, ki jih danes najdemo v Ameriki, so Amiši edinstven primer upiranja spremembam ter ohranitve družbene integracije v njihovih značilnih skupnostih. Na začetku stoletja je družba nanje gledala kot na radikalce. V času druge svetovne vojne so bili sumljivi zaradi svojega nemškega porekla in pacifizma. V šestdesetih letih pa so predstavljali alternativen in hkrati osupljiv način življenja. V zadnjem času pa ljudje v njih nostalgичno vidijo tisto, kar naj bi naša družba nekoč imela, a je to izgubila. Zato se pogosto začne tudi debata o tem, kaj se lahko naučimo od Amišev. Vsekakor velja, da s spoznavanjem drugačnih kultur spoznavamo sami sebe, kar nam lahko pomaga, da živimo bolje.

Amiši so več kot zgolj reprezentacija preživetja. So skupina, ki se je odpovedala nekaterim stvarim, da bi obdržala druge, pomembnejše. So ljudje, ki živijo v tem svetu, a čakajo na drugega. Z discipliniranim, zavestnim določanjem samoomejitev in načrtovanjem zunanjih meja, ki jih ločujejo od pluralističnega sveta, so postali pravi fenomen pri ohranjanju tradicionalnega načina življenja tudi v novem tisočletju. Uspeli so se izogniti večini problemov, ki pestijo našo družbo. O kriminalu pri njih skorajda ne moremo govoriti, stopnja samomorilnosti pa je veliko nižja kot v ostalih ruralnih skupnostih. Razen alkoholizma skorajda ni zaslediti zlorabljanja drog. Družina in posameznik ostaneta tesno povezana vse življenje. Problemi osamljenosti ostarelih in bolnih, ločitev in razdorov družin so jim tuji.

Kljub temu pa se pri svojem vztrajanju srečujejo s številnimi izzivi in ovirami. Nanje so v zadnjih letih vplivali urbanizacija, industrializacija, turizem ter naglo večanje njihove populacije in spremembe v zaposlitvi, kar jim je spremenilo družinsko življenje.

Danes je med njimi le še polovica moških, ki delajo le na kmetiji v krogu družin. Ostali iščejo zaposlitev v ne-tradicionalnih poklicih, v kar jih je prisililo predvsem pomanjkanje obdelovalnih zemljišč. Za Amiše kljub vsemu ostaja uspeh živeti v skladu z Ordnungom in vzgojiti otroke, ki bodo izbrali življenje v skupnosti. Vsekakor to ni lahka naloga, a znotraj skupnosti imajo dobre možnosti, tako da jim to odlično uspeva. Posameznik se med Amiši namreč v svojem življenju sreča z malo negotovosti, medtem ko je s člani naše družbe, v

kateri je posameznik pogosto zbežan spričo fragmentiranih in nasprotujočih se ciljev, ki naj bi jih v življenju dosegel, drugače. Družina, kariera, osebni razvoj in sploh neomejene možnosti se nam v družbi vsiljujejo kot definicija uspeha, ki pa je za večino neizogibno nedosegljiv. Svoboda in neomejene možnosti postanejo tako vir številnih frustracij.

Ob teh spoznanjih se nam poraja vprašanje človekove izpolnitve v življenju, ki jo kritičen pogled na Amiše in njihovo zavračanje vsakršnega izraza individualnosti, verjetno spregleda. Amiši vzbujajo različne poglede na njihove zahteve do posameznika. Ali more biti to, da posameznik sebe podredi skupnosti, katera mu nalaga ogromno omejitev ter ga prepričuje, da je to edini način za doseg osebnega zadovoljstva res srečno, izpolnjeno življenje? Ali pač?

Mislim, da je lahko; še posebej v kulturi, ki ji ni mar za posvetne cilje in vrednote, ampak se tu, na tem svetu zgolj pripravlja na odrešitev. In prav to izhodišče mora upoštevati vsakdo, ki se loti preučevanja Amišev.

Ob vseh razlikah, ki nas z Amiši ločujejo, bi vendarle lahko našli nekaj, kar bi nam lahko bilo za vzor; nekaj, kar mislim, da jim uspeva mnogo bolje kot članom naše družbe. Ker občuti posameznik znotraj skupnosti lahko pripadnost ter umeščenost, dobi s tem občutek zadovoljstva in varnosti. Občutek varnosti, ki lahko izvira le iz ljubečega okolja družine in drugih najbližjih pa te zaznamuje za celo življenje.

In ali ni občutek ljubljenosti, sprejetosti in cenjenosti s strani ljudi, ki te obkrožajo, nekaj, k čemur vsi tako hrepenimo celo življenje? Ali ni za slehernega največji izziv najti smisel in neko pravo smer v življenju?

Mi bi se morali naučiti, kar Amiši že znajo: skrbno izbirati med ponujenimi možnostmi in se disciplinirano odmakniti od stvari, ki so nam na tak ali drugačen način škodljive.

LITERATURA IN VIRI

- O'BRIEN J. in PALMER M. 1999. Atlas verstev sodobnega sveta. Ljubljana: Družina
- AMMERMAN, T. N. 1993. North American Protestant Fundamentalism. V: Fundamentalism Project, 1993, vol.3, London: University of Chicago Press
- BELLAH, R, McLOUGHLIN W. (ur.) 1968. Religion in America. Boston:Houghton Mifflin Company
- BERGER, P. 1998. Protestantism and the Quest for Certainty. V: The Christian Century, August 26- September 2, URL: http://www.religion-online.org/cgi-bin/researchd.dll/showarticle?item_id=239, (14.11.2003)
- BERGER, P. 1967. Sacred canopy; Elements of a Sociological Theory of Religion. New York, Anchor Books
- BERGER, P. in LUCKMANN, T. 1988. Družbena konstrukcija realnosti. Ljubljana. Cankarjeva založba
- CONNOLLY, P. (ur.) 1999. Approaches to the study of religion. London: Cassel
- DEBELJAK, A. 1995. Oblike religiozne imaginacije. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče
- DOLINAR, F. (ur.) 1991. 2000 let krščanstva; Ilustrirana zgodovina cerkve v barvah. Ljubljana: ZSK, Založba Mihelač
- HARALAMBOS M, HOLBORM M. 2001. Sociologija; Teme in pogledi. Ljubljana: Državna založba Slovenije
- HOSTETLER, J. 1993. Amish society. Baltimore: The John Hopkins University Press
- HOSTETLER J, HUNTINGTON G. 1992. Amish children; Education in the family, school and community. Orlando: Harcourt Brace Jovanovich Publishers
- JUŽNIČ, S. 1987. Antropologija. Ljubljana: Državna založba Slovenije
- KRAYBILL D, OLSHAN M. (ur.) 1994. The Amish struggle with modernity. Hanover: University Press of New England
- LABOA, J. 1999. Krščanstvo- 2000 let. Koper: Tiskovno društvo Ognjišče
- MALINOWSKI, B. Znanstvena teorija kulture.
- McGUIRE, M.B. 1992. Religion; The social context. Belmont: Wadsworth Publishing Company

- NEWMAN W, HALVORSON P. 2000. Atlas of American Religion; The Denominational Era 1776-1990. Walnut Creek: Altamira Press
- SEGAL, R. 1992. Explaining and interpreting religion; Essays on the Issue. New York: Peter Lang Publishing
- SMITH, T. 1990. Classsifying Protestant denominations. V: Review of Religious Research, 31
- SMRKE, M. 1996. Politika in religija. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče
- SMRKE, M. 2000. Svetovne religije. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
- VERNON, G. 1962. Sociology of religion. New York: McGraw- Hill Book Company

Internetni viri

A) http://www.goshen.edu/facultypubs/Tom_Meyers_Amish/meyers_amish.html, 20.1.2004

B) <http://www.newadvent.org/cathen/05678a.htm>, 24.2.2004

C) <http://www.gruterinstitute.org/publications.ostracism.html#6>, 10.3. 2004

<http://www.goshen.edu/~lonhs/GCPUBLICATIONS/GROSS.html> , 28.5.2003

<http://www.religiousmovements.lib.virginia.edu/nems/amish.html> , 27.2.2003

<http://www.religioustolerance.org/amish.htm> , 27.9.2003

